

POLITIET
OSLO POLITIDISTRIKT

HATKRIMINALITET

En drøfting av temaet, og gjennomgang
av anmeldelser i Oslo 2012

Strategisk stab
Oslo politidistrikt, april 2013

ISBN: 978-82-8228-018-1

Forord

Hatkriminalitet er et relativt nytt begrep i Norge, og for mange er det uklart hva det innebærer. Oslo politidistrikt ønsker å løfte temaet og spre kunnskap om hva hatkriminalitet er. Denne rapporten er ment som et bidrag til kompetanseheving på et svært viktig tema.

I tillegg til en grundig drøfting av fenomenet hatkriminalitet, presenterer vi tallene på anmeldte hatkriminalitet-saker i Oslo i 2012. Det er grunn til å anta at det er til dels betydelige mørketall. Med denne rapporten ønsker vi å gi en klar melding om at vi tar denne type kriminalitet svært alvorlig, og at Oslo politidistrikt vil prioritere etterforskning av hatkriminalitet.

Det er satt av mye plass i rapporten til å diskutere hva hatkriminalitet er. Dette leder frem til et forslag på en ny definisjon. Her skal bare kort nevnes at noe av det som kjennetegner hatkriminalitet er at det er en kriminell handling som er motivert av negative holdninger til hele grupper i samfunnet, for eksempel homofile, muslimer, kristne, samer. Derfor rammer dette også flere enn den enkelte fornærmede – hatkriminalitet skaper ofte utrygghet også hos andre som tilhører samme gruppe som fornærmede.

Oslo politidistrikt har som motto: På jobb for en trygg hovedstad. I en trygg hovedstad er det ikke rom for hatkriminalitet. Vi må derfor jobbe aktivt for å forebygge dette. Denne jobben verken kan eller skal politiet utføre alene.

Vi er derfor avhengige av at organisasjoner, etater og enkeltpersoner samarbeider med politiet i å bekjempe hatkriminalitet. Vi håper at derfor at denne rapporten vil bli lest også utenfor politietaten. Vi benytter anledningen til å takke alle, både i og utenfor politietaten, som har kommet med nyttige innspill til rapporten.

Sveinung Sponheim
Visepolitimester
Oslo politidistrikt, april 2013

Takk til:

Mange har deltatt på møter der hatkriminalitet er diskutert, og/eller har kommet med innspill til denne rapporten. Disse skal ha en spesiell takk:

Oddvar Thorbjørnsen Faltin, Landsforeningen for lesbiske og homofile (LLH)
Susanne Demou Øvergaard, Skeiv verden
Baba Kankani, Rådet for innvandrersorganisasjoner i Oslo kommune (RiO)
Anita Rathore, Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD)
Thomas Talawa Prestø, Antirasistisk senter (ARS)
Shoaib Sultan Antirasistisk senter (ARS)
Ervin Kohn, Det mosaiske trosamfunn (DMT)
Islin Abrahamsen, Det mosaiske trossamfunn (DMT)
Mehtab Afsar, Islamsk råd Norge (IRN)
Didrik Søderlind, Human Etisk Forbund (HEF)
Lars Gule, Høyskolen i Oslo (HiO)
Henrik Lunde Norges Fotballforbund (NFF)
Ingvill Hoel, Politidirektoratet
Pål Meland, Justisdepartementet
Tereza Barbosa da Silva, OPD
Runa Bunæs, OPD
Christina Hofseth, OPD
Marius Kvithyld, OPD
Bjørn Øvrum, OPD
Vegar Martinsen, OPD
Sveinung Sponheim, OPD
Martine Laeng, OPD

Rapporten er skrevet av Ingjerd Hansen, Strategisk stab, Oslo politidistrikt.

E-post: ihansen@politiet.no

Uttrekk av data utført av Veslemøy Grytdal, Strategisk stab, Oslo politidistrikt

Forord	3
1. Innledning	6
2. Hva er hatkriminalitet?	7
2.1 Dagens gjeldende definisjon.....	7
2.2 Behov for presisering?.....	8
2.2.1. Hvem skal omfattes av definisjonen?	8
2.2.2 Hva menes med motiv?.....	9
2.2.3 Fordomsbegrepet	10
2.3. Definisjoner på hatkriminalitet.....	11
2.3.1 Ulike forskeres refleksjoner.....	11
2.3.2 ACPO sin definisjon.....	12
2.4 Det norske lovverket.....	13
2.5 Definisjoner av hatkriminalitet i Skandinavia	16
2.5.1 Den danske forståelsen av hatkriminalitet.....	16
2.5.2 Sveriges definisjon	16
2.5.3 Oslo politidistrikts tilnærming.....	18
2.6 En ny definisjon av hatkriminalitet.....	19
3. Hvorfor ta hatkriminalitet på alvor?.....	20
4. Forekomst av hatkriminalitet i Skandinavia	21
4.1 Norge.....	21
4.2 Danmark	21
4.3. Sverige	23
4.3.1 Ulik registreringspraksis i Norge og Sverige	23
4.3.2. Ulikt fokus både i politiet og det sivile samfunn på hatkriminalitet	24
5. Hatkriminalitet pr.100.000 innbyggere i ulike land	26
6. Omfang og mørketall.....	28
6.1. Dobbel mørketallsproblematikk	28
6.2. Indikasjoner på omfang av hatkriminalitet	28
6.3. Hvorfor velger noen å ikke anmelde hatkriminalitet?	29
7. Hvorfor blir saker henlagt?.....	32
8. Innsats mot hatkriminalitet.....	35
9. Anmeldte saker i Oslo i 2012, en gjennomgang	36
9.1 Metode.....	36
9.2 Antall saker og grunnlag.....	37
9.3 Type lovbrudd	39
9.4 Åsted	41
9.5 Gjerningsperson og fornærmede.....	43
9.5.1 Relasjon	43
9.5.2 Kjønn	43
9.3.3. Rus.....	44
9.5.3 Landbakgrunn	45
9.6. Hva skjer med sakene	46
LITTERATURLISTE	48

1. Innledning

Med denne rapporten ønsker Oslo politidistrikt å sette fenomenet hatkriminalitet på dagsorden. Den offentlige debatt den siste tiden har vist oss at det er behov for en felles forståelse av begrepet, og mer kunnskap om fenomenet. Dette gjelder for ansatte i politietaten, men det gjelder like mye for frivillige organisasjoner, menigheter, offentlig ansatte, journalister, politikere og offentlige debattanter, – og ikke minst de som rammes av hatkriminalitet. Oslo politidistrikt ønsker å bidra til kompetanseheving, samt å sette fokus på det som er en viktig utfordring for et demokratisk samfunn.

Hendelsen i regjeringskvartalet 22. juli 2011, og drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001, er de mest alvorlige hatkriminalitet-sakene i Oslo i nyere tid. Hatkriminalitet er imidlertid også saker som i seg selv ikke får de store overskriftene men som kan ha store konsekvenser for individer og miljøer. Trusler mot aktører som deltar i det offentlige ordsiftet er et eksempel på kriminalitet som kan få alvorlige konsekvenser på sikt dersom det fører til at deltakere trekker seg fra debatter, eller melder seg ut av politisk virksomhet. Noen av de anmeldte sakene involverer ungdom som i en sårbar fase av livet opplever store ubehageligheter ut fra hvem de er eller hva de mener. For samfunnet er det av stor betydning at slike saker får en god behandling når de anmeldes.

CERD (FNs rasediskrimineringskomité) uttrykte i sin siste anbefaling til norske myndigheter en bekymring for at de mange hatefulle ytringene mot minoriteter i det offentlige rom kan lede til hatkriminalitet¹. Komiteen ønsker en tilbakemelding på hva politiet har foretatt seg de siste årene på området hatkriminalitet². OSSE (Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa) og ECRI (Europarådets menneskerettighetsavdeling) har i sine siste rapporter også vært kritiske til oppfølging av hatkriminalitet i Norge. Her i Norge har Likestillings- og diskrimineringsombudet uttalt at politiet bør endre arbeidsmetoder og fokus³. Denne rapporten er ment som et av flere bidrag til kunnskapsheving om fenomenet. Økt kunnskap er viktig både for forebygging av hatkriminalitet, og for en god oppfølging av sakene.

Begrepet hatkriminalitet tolkes ofte vidt i den offentlige diskurs. Med det menes at det også brukes om hendelser som ikke er straffbare handlinger. Denne rapporten bruker derfor mye plass på å drøfte begrepet, og komme frem til forslag på en presis definisjon. Underveis viser vi til andre lands definisjoner, og hva ulike forskere og organisasjoner vektlegger. Rapporten setter også søkelyset på hva som ikke er hatkriminalitet, men som likevel kan være krenkende hendelser. Å ha god kunnskap om forskjellen på hattilfeller og hatkriminalitet er viktig for å sikre en best mulig oppfølging av de ulike sakene.

Vi skal også se nærmere på omfanget av hatkriminalitet i ulike land, drøfte mørketall og mulige årsaker til dette, se på behandlingen av sakene og drøfte hvorfor mange av hatkriminalitet-sakene henlegges. Til slutt gir vi en oversikt over Oslo politidistrikts tall på anmeldte hatkriminalitet-saker i 2012.

¹ Rapporten er tilgjengelig på CERD sine nettsider www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/cerds78.htm.

² www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/SR.2o61.pdf

³ <http://www.ldo.no/no/ombudet/Nyheter/Arkiv/Nyheter-i-2012/OSSE-rapport-om-hatkriminalitet-i-Norge/>

2. Hva er hatkriminalitet?

2.1 Dagens gjeldende definisjon

Ulike land har ulike definisjoner på hatkriminalitet. I Norge benyttes gjerne følgende definisjon:

"Kriminalitet som har rasistiske, fremmedfiendtlige og homofobiske motiver, eller som på en eller annen måte er begrunnet i fordommer mot en person eller en gruppe av personer, på grunnlag av deres faktiske eller oppfattede gruppetilhørighet".⁴

Ved første øyekast synes dette å være en hensiktsmessig definisjon. Den fokuserer på motivet bak handlingen, og den slår fast at det må foreligge en kriminell handling for at det skal være hatkriminalitet. Dette er de absolutt viktigste kriteriene for at vi skal kunne kalle noe hatkriminalitet.

Definisjonen medfører at en krenkende handling eller ytring som ikke innebærer et brudd på en straffesanksjonert bestemmelse, ikke er hatkriminalitet. For eksempel vil det nok neppe tolkes som et lovbrudd dersom noen på en blogg skriver at utlendinger bør forlate Norge snarest, at kristendommen er roten til alt ondt, eller at homofili bør forbys umiddelbart. Denne type meningsytringer kan oppleves særdeles krenkende avhengig av kontekst, men en kriminell handling er det nødvendigvis ikke.

Det er altså forskjell på hatefulle ytringer og hatkriminalitet, men av og til sammenfaller disse to. Det skjer for eksempel i de tilfellene hvor denne type meninger kombineres med klare trusler. Dersom en talsperson for samers rettigheter mottar en e-post hvor det står at samer bør utryddes og at man skal starte med vedkommende, som dermed ikke kan føle seg trygg, er det all grunn til å anmelde dette som hatkriminalitet.

Definisjonen over slår også fast at motivet for handlingen er viktig. Det er dette som skiller hatkriminalitet fra annen kriminalitet. Vi skal altså ikke bare se på konsekvensen av handlingen, men også på motivet som trigget handlingen.

Definisjonen har også en annen viktig forutsetning: Den kriminelle handlingen må være begrunnet i fordommer i forhold til fornærmedes faktiske eller oppfattede gruppetilhørighet. Det at "oppfattet gruppetilhørighet" er tatt inn, er viktig. En person kan oppfattes som homofil og bli slått ned på bakgrunn av dette, og det vil da være hatkriminalitet, selv om det viser seg at fornærmede er heterofil.

Det som er hensiktsmessig med definisjonen er altså at den har fokus på at det må dreie seg om en kriminell handling, at det er fokus på motiv, og at den inkluderer både faktisk og opplevd gruppetilhørighet.

⁴ Meland 2007

2.2 Behov for presisering?

2.2.1. Hvem skal omfattes av definisjonen?

En svakhet ved definisjonen er at den ikke er presis nok i forhold til det omfattende begrepet gruppetilhørighet. Formuleringen omfatter kriminalitet som har rasistiske, fremmedfiendtlige og homofobiske motiver, eller som på en eller annen måte er begrunnet i fordom mot faktisk eller opplevd gruppetilhørighet hos fornærmede. Hvor bredt vi kan tolke gruppebegrepet blir dermed uklart. Kan det være hvilken som helst gruppe, eller må det være en minoritetsgruppe? Gruppebegrepet er mangfoldig. Av grupper kan nevnes VIF⁵-supportere, Bandidos, studenter på universitetet i Oslo, muslimer, ansatte i Oslo politidistrikt osv.

Religion er ikke nevnt spesifikt i den gjeldende norske definisjonen på hatkriminalitet, men dersom en person blir slått ned fordi han er muslim og overgriperen hater muslimer – kan det være hatkriminalitet? Og tilsvarende – dersom en VIF-supporter blir slått ned fordi gjerningspersonen er LSK-supporter⁶ og hater VIF – vil det være hatkriminalitet? Skal – eller skal ikke- for eksempel religiøse grupper og fotballsupportere likestilles? Og hva med de andre diskrimineringsformene vi kjenner fra likestillingsdebatten; skal alder, funksjonshemming og kjønn omfattes av definisjonen på hatkriminalitet?

Er det hatkriminalitet dersom en kvinne blir slått ned av ”menn som hater kvinner”?⁷ Vinteren 2013 har det rast en diskusjon som startet i Sverige,⁸ men som spredte seg til Norge.⁹ Hva skal kvinner som ytrer seg i offentligheten tåle av sjikane og trusler? Et tenkt eksempel: En kvinne deltar i en debatt der hun tar til orde for større likestilling mellom kjønnene og er tydelig på at det er langt igjen til full likestilling. Etter debatten opplever hun at noen har tagget ”Hore” på bilen hennes. Dette er skadeverk – altså en kriminell handling – men er det hatkriminalitet i henhold til den gitte definisjonen? Og hvis ikke – må kjønnsgrunnlaget inn i en eventuelt ny definisjon?

Likestillingsombudet er tydelig på at hatkriminalitet også rammer funksjonshemmede, og viser til at OSSE¹⁰ har bedt Norge rapportere på dette¹¹. Bør da nedsatt funksjonsevne bli et eksplisitt grunnlag i definisjonen av hatkriminalitet, slik man blant annet har det i England?

Skal alder med? Er det hatkriminalitet å slå ned en eldre dame fordi man har en fordom mot alle eldre? Eller at man truer en tilfeldig ungdom fordi man mener at ungdommen nå til dags må skjerpe seg?

Definisjonen som ved første øyekast virket så klar, er ikke nødvendigvis det. Dette illustreres også av 22. juli terroren. I Oslo politidistrikt er dette kategorisert under en kategori ”politisk motivert” hatkriminalitet. I denne kategorien finnes også trusselbrev til politikere, og saken der en person hevder å ha bli slått ned av personer i Blitzmiljøet som mente vedkommende var nazist. Slik politisk motivert hatkriminalitet finnes ikke eksplisitt igjen i definisjonen.

For at hatkriminalitetsbegrepet skal ha en substans, må definisjonen være presis og samfunnet må ha en klar og felles forståelse av hvilke grupper som trenger beskyttelse.

⁵ Fotballsupporter, Vålerenga IF

⁶ Fotballsupporter, Lillestrøm SK

⁷ En noe søkt referanse til Stieg Larsson sin bok med samme tittel.

⁸ ”Uppdrag granskning” SVT1 6. februar 2013.

⁹ se blant annet <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7951553>.

¹⁰ Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa, her antakelig ved deres avdeling for menneskerettigheter, forkortet ODIHR

¹¹ <http://www.ido.no/no/ombudet/Nyheter/Arkiv/Nyheter-i-2012/Hatkriminalitetinalitet-mot-funksjonshemmede/>

Dette leder tilbake til problemstillingene vedrørende gruppeforståelse: Mener det norske samfunnet at VIF-supportere trenger en ekstra beskyttelse – på lik linje med homofile eller jøder? Neppe.

Vi bør altså se på en mulig presisering av hva som menes med gruppetilhørighet og hvilke grupper som eksplisitt skal nevnes i en definisjon av hatkriminalitet.

2.2.2 Hva menes med motiv?

Et neste spørsmål er om den kriminelle handlingen må være fullstendig motivert av fordommer, eller om den kan være delvis motivert av fordommer. Dette vil ha betydning for hvor omfattende hatkriminalitetsbegrepet blir. En vektlegging av at handlingen skal være fullstendig motivert av fordommer, vil generere et lite antall saker. Dersom vi i stedet sier at handlingen bare delvis må være motivert av fordommer, vil det åpne for mange flere saker. Eksempelvis: Dersom det er slik at en person kjenner et intenst hat mot homofile, og deretter oppsøker London pub¹² og slår ned den første antatt homofile han ser, vil handlingen være fullstendig motivert av hat. Men dersom en person blir sint i fylla og havner i en debatt med en homofil om hvilken fotballklubb som er best, og kommer med kommentaren "Jævla homo, du kan ikke noe om fotball", og slår til vedkommende, vil handlingen kunne sies å være delvis motivert av fordommer mot homofile, men kanskje mest av et sinne mot den rivaliserende klubbens supportere. Foreløpig har vi i Oslo lagt oss på en linje at vi ønsker anmeldelse i saker som fornærmede, vitner, politiet selv eller andre mener er hatkriminalitet, så får videre etterforskning vise om dette er tilfelle eller ikke. Dette vektlegges også i rapporten om hatkriminalitet utgitt av Oslo politidistrikt i 2007:

"Fornærmedes oppfatning må vektlegges meget sterkt. Dersom den fornærmede mener seg utsatt for hat - eller fordomsmotivert kriminalitet, skal dette registreres. I tillegg bør slike motiver registreres i tilfeller hvor dette fremkommer i avhør med mistenkte/siktede, samt i tilfeller hvor man fra politiet sin side mener dette er det sannsynlige motivet uten at verken den fornærmede eller den mistenkte/siktede har en subjektiv oppfatning av dette. I prinsippet betyr dette at det holder at den subjektive oppfatningen av motiv er til stede hos en av følgende aktører: Fornærmede, mistenkte/siktede eller politiet."¹³

I Oslo politidistrikt er det lagt til grunn at en hendelse skal kodes som hatkriminalitet dersom den anmeldes som dette, så får etterforskningen vise hva som er realiteten. Men det sier seg selv at slike saker kan være vanskelige å etterforske. Politidirektoratet sier det slik:

"Å fastslå motivet bak et lovbrudd er i enkelte tilfeller svært vanskelig. Motivet er ofte uklart og forklaringene til de involverte kan sprike".¹⁴

Likevel er det viktig å få med antatt motiv i en definisjon av hatkriminalitet, også fordi straffeloven åpner for straffeskjerpelse i hatkriminalitet-saker.

Diskrimineringsloven ser i tillegg på konsekvens av handlingen – ikke bare motiv. Den slår fast at det kan være diskriminering dersom handlingen i sin konsekvens er diskriminerende, selv om den ikke var ment å være det – såkalt indirekte diskriminering. Kan hatkriminalitet på samme måte defineres som hatkriminalitet selv om gjerningspersonen ikke hadde et hatmotiv? Et eksempel kan være at to personer kommer i uenighet, den ene slår den andre og ord som "forbanna apekatt" blir sagt. Det kan være at gjerningspersonen kaller alle han ikke liker for apekatt, men fornærmede

¹² Et kjent møtested i Oslo for homofile

¹³ Meland 2007: 13

¹⁴ POD: Kommenterte Strasak-tall 2012

her har afrikansk bakgrunn og tar det som en klar rasistisk ytring. Må motivet til gjerningspersonen beviselig være rasistisk, eller kan vi konstantere at det er hatkriminalitet ut fra hvordan konsekvensen ble – at fornærmede opplevde seg utsatt for hatkriminalitet? Det er en interessant problemstilling, men en utredning av dette vil være en sak for domstolene blant annet, og vi skal ikke komme med noe forsøk på svar her. I denne omgang fastholder vi at det som kjennetegner hatkriminalitet er at det er motivert av negativ holdning til den gruppe individet tilhører.

2.2.3 Fordomsbegrepet

Det positive med definisjonen er at den inkluderer fordommer – ikke bare hat, som er et sterkt ord. Hatkriminalitet kan være et misvisende ord, fordi det refererer like mye til handlinger motivert av fordommer, som til handlinger motivert av hat. Ordet er nok direkte oversatt fra engelsk, og på norsk blir "hat" et sterkt ord. "Fordommer" er et langt mer vidtrekkende begrep enn hat.

Fordomsbegrepet er imidlertid heller ikke uproblematisk. For eksempel: Må man ha en uttalt fordom mot homofile dersom det skal defineres som hatkriminalitet? Og hva er en uttalt fordom? Dette byr også på utfordringer. Et eksempel kan være to personer som krangler i fylla, og hvor den ene kaller den andre en "jævla homo", og slår ham. Betyr dette at personen har fordommer mot homofile? Eller betyr det at vedkommende bruker "homo" som et skjellsord? Kanskje er det ikke engang sikkert at gjerningspersonen tror at fornærmede er homofil – han "bare" sier det. Hvordan skal man kunne bevise at vedkommende har en uttalt fordom? Uttrykk som "pakkis" og "jøde" brukes også som skjellsord. Det samme gjør uttrykket "svarte faen", og spørsmålet er hvor grensen skal gå før en platt og vulgær språkbruk anses som bevis for hatkriminalitet?

Og hva er egentlig en fordom? Er ikke det noe vi alle har? Jacobs and Potter mener dette:

"Prejudice (...) is a complicated, broad and cloudy concept. We all have prejudices for and against individuals, groups, foods, countries, weather and so forth. Sometimes these prejudices are rooted in experience, sometimes in fantasy and irrationality, and sometimes they are passed down to us by family, friends, school, religion and culture."¹⁵

Utgangspunktet er at alle har fordommer – og det er ikke nødvendigvis problematisk i seg selv. Noen vil aldri finne på å kjøpe franske biler fordi man en gang hørte om en Renault som det bare var trøbbel med. Noen har fordommer mot charterturisme. Med slike forutsetninger er det likevel sjelden man nærer et hat mot franskmenn eller charterturister, og enda sjeldnere at man ut fra disse fordommene begår en straffbar handling. Det som menes i definisjonen av hatkriminalitet er nok likevel at dersom man ser at fordommer leder til en kriminell handling, så kan det være hatkriminalitet.

Et annet spørsmål er om fordommer bare går på negative holdninger. La oss si at vi definerer hatkriminalitet som en straffbar handling motivert av gjerningspersonens fordommer mot fornærmedes gruppetilhørighet, herunder fornærmedes etnisitet. Med dette utgangspunktet har vi følgende eksempel: En mann kjøper sex (en straffbar handling) av en nigeriansk prostituert, fordi han har den fordommen at "svarte kvinner vet hva menn vil ha". Det er en klar fordom, og han begår en kriminell handling, men er det hatkriminalitet? Mye tyder på at ordet fordom må erstattes i en ny definisjon.

Vi ser altså at det er behov for en grundig gjennomgang av hva vi mener hatkriminalitet er, og hvordan vi skal definere det i Norge. Det er viktig for politiet å ha en så klar og god definisjon som mulig. Oslo politidistrikt har hatt møter med flere ressurspersoner og

¹⁵ Her hentet fra Hall 2005: 10-11

organisasjoner for å få innspill til en forbedret versjon av en definisjon.¹⁶ Sist i dette kapittelet er det fremsatt et forslag til ny definisjon, men dette er ikke en avsluttet debatt. Det er viktig at hatkriminalitet ikke defineres av politiet alene, men at mange interesser blir tatt med i et samarbeid for å finne den best mulige definisjonen. Et slikt arbeid ligger imidlertid utenfor denne oppgaven. Vi presiserer derfor at den definisjonen vi velger å bruke i denne rapporten, er å anse som Oslo politidistrikts bidrag i en diskusjon som flere bør være med på. Før vi presenterer en ny definisjon må vi imidlertid se nærmere på noe av den foreliggende informasjonen om hatkriminalitet.

2.3. Definisjoner på hatkriminalitet

At hatkriminalitet er vanskelig å definere, blir tydelig når man leser ulike fremstillinger på området. Ulike fagpersoner har ulike definisjoner, og ulike land har ulike definisjoner. I Norge er hatkriminalitet et relativt nytt begrep, og det anmeldes få hendelser sammenlignet med land som Sverige og Storbritannia. Svært få saker er ført i retten. Sverige har mer erfaring enn Norge med denne type saker, og også i Danmark har man ført flere saker for retten. Dette skal vi komme tilbake til, men det skal slås fast at erfaringen med hatkriminalitet i de ulike land, og den offentlige diskursen rundt dette temaet, nok har hatt betydning for de ulike lands definisjoner.

2.3.1 Ulike forskeres refleksjoner

Garland Chakraborti¹⁷ viser til at hatkriminalitet er et relativt nytt begrep også i Storbritannia. Han mener at diskusjonen startet først ved det mye omtalte drapet på den svarte tenåringen Stephen Lawrence. Politiets håndtering av denne saken ledet til Macpherson rapporten i 1999, og det er særlig i etterkant av den at man har diskutert hatkriminalitet i Storbritannia. I USA har begrepet en lengre historie (noen påstår helt tilbake til tiden etter borgerkrigen og nedtegningen av grunnloven). I alle fall var begrepet hyppig bruk på 60-tallet i forbindelse med The Civil Rights movement, og senere også under lignende bevegelser vedrørende homofiles rettigheter.

Det de fleste definisjoner har til felles er:

- Det må foreligge en kriminell handling
- Motivet bak handlingen er avgjørende

Til det første: En kriminell handling er brudd på en straffesanksjonert norm, enkelt og greit. Noen land har derfor valgt å skille mellom hatkriminalitet og hattilfeller. Dette kommer vi tilbake til, men det understreker at det er allmenn enighet om at hatkriminalitet må representere et straffbart forhold.

Til det andre punktet: Mange mener at det bakenforliggende motivet må være et resultat av politiske og sosiale ideer, dvs. at handlingen kan føres tilbake til en generell politisk overbevisning hos gjerningspersonen. Sheffield skriver i sin bok Hatecrime fra 1995:

"It reveals that the person is political; that such violence is not a series of isolated incidents but rather the consequence of a political culture which allocates rights, privileges and prestige according to biological or social characteristics".¹⁸

¹⁶ Bl.a. møte med de landsdekkende innvandrersorganisasjonene 13. februar 2012, møte med ressurspersoner fra ulike fagmiljø 20. og 27. april 2012, møte i Det mosaiske trossamfunn 29.1.2013 og deltakelse på Skeive dager juni 2012.

¹⁷ Chakraborti 2009

¹⁸ Hall 2005:3

Problemet med en slik definisjon er at den utelukker mange handlinger som kan være motivert av fordommer, selv om disse ikke er en del av et bestemt politisk verdensbilde hos gjerningspersonen. Noen handlinger vil falle inn under denne definisjonen, men mange vil falle utenfor.

En annen amerikaner, Barbara Perry, ser dette og snakker om maktperspektiv snarere enn politisk verdensbilde:

" (...) it is a mechanism of power and oppression, intended to reaffirm the precious hierarchies that characterise a given social order".¹⁹

Problemet med Perry sin tilnærming er at hatkriminalitet primært (eller utelukkende) bare blir gjeldende dersom det er representanter for majoriteten som utfører handlingen. Dersom en muslim slår ned en kristen i Norge med begrunnelse at han hater kristne, kan mye tale for at dette må anses som hatkriminalitet, noe Perry sin tilnærming ikke tar høyde for.

Det som imidlertid er viktig med hennes forståelse er at den peker på gruppeidentiteten til fornærmede som det viktige, og dermed understreker at hatkriminalitet sender en melding til den gruppen fornærmede tilhører, like mye som det er en ugjerning overfor den som er den direkte fornærmede. Garland og Chakraborti diskuterer Perrys tilnærming, og oppfatter henne slik at hun med dette konkluderer at hatkriminalitet er noe som skjer mellom fremmede som ikke har hatt forutgående kontakt.²⁰ I tilfelle er det grunn til å stille spørsmålstegn ved Perrys definisjon, for hatkriminalitet kan også skje mellom kjente.

2.3.2 ACPO sin definisjon

Association of Chiefs of Police i England (ACPO) har utgitt "Guidelines to hatecrime". De har følgende definisjon:

"A hate incident is defined as: Any incident, which may or may not constitute a criminal offence, which is perceived by the victim or any other person, as being motivated by prejudice or hate.

A hate crime is defined as: Any hate incident, which constitutes a criminal offence, perceived by the victim or any other person, as being motivated by prejudice or hate." ²¹

ACPO sender her signalet om at både hattilfeller og hatkriminalitet skal registreres hos politiet, selv om det ikke er en kriminell handling. Dette kan være noe av forklaringen på de høye tallene i England, som vi skal komme tilbake til.²² Dersom noen sier at alle jøder bør flytte ut av Norge, er dette neppe en kriminell handling i seg selv. For å være en kriminell handling må utsagnet fremstå som en trussel, evt. være tagget på en vegg (skadeverk). I England vil politiet likevel at alle slike saker skal rapporteres til dem. I Sverige har politiet den samme tilnærmingen – de vil ha rapporter på både hatbrott og det de kaller hatincidenter.

Det problematiske med dette i Norge er at slike saker må anmeldes, men vil deretter bli henlagt som intet straffbart forhold, noe som gjør at man ville kunne få en svært høy

¹⁹ Hall 2005: 3

²⁰ Garland 2009:7

²¹ ACPO 2005:9

²² Også Sverige skiller mellom hatkriminalitet og hatincidenter, men det presiseres: " Hatbrottstatistiken redogör endast för den del av verkligheten som består av de incidenter eller brott som anmälts till polis och åklagare. Eftersom statistiken över hatbrott bygger på anmälningar ingår båda kategorierna, men kan ej särskiljas." Brå 2012: 15

henleggelsesprosent for hatkriminalitet-saker. Dette igjen vil bli en kommunikasjonsutfordring for politiet: Hvordan formidle at politiet vil ha inn så mange hatkriminalitet-saker som mulig, og at sakene tas på alvor, samtidig som svært mange saker blir henlagt? Dette er også en utfordring i Sverige, som har mange hatkriminalitet-anmeldelser, men også mange henleggelses.²³ I alle tilfelle bør det sees nærmere på hvordan man i Norge skal følge opp hatefulle ytringer som ikke er brudd på en straffesanksjonert norm.

ACPO fremholder følgende: Hatkriminalitet skal avgrenses til kriminalitet som er motivert av fordommer/hat overfor en viss: Rase, seksuell orientering (herunder trans), tro og funksjonshemming. Dette virker som en god avgrensing også i Norge.

ODIHRs²⁴ definisjon inkluderer også språk – og deres definisjon er slik utformet at handlingen ikke trenger å rette seg mot et individ, men den kan også være rettet mot en eiendom som er knyttet til de ulike grunnlagene.²⁵

Før vi konkluderer med hvilken definisjon av hatkriminalitet denne rapporten vil basere seg på, skal vi se på eksisterende lovverk, samt på hva man mener med hatkriminalitet i våre naboland.

2.4 Det norske lovverket

Hvordan beskrives hatkriminalitet i lovverket? I påvente av at den nye straffeloven skal tre i kraft, skal vi ta med de viktigste paragrafene i den nåværende straffeloven. De mest kjente er de såkalte rasismeparagrafene, straffelovens §§ 135a og 349 a. De lyder:

§ 135a): Den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefulle ytring, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år. Likt med en offentlig fremsatt ytring, jf § 7 nr.2, regnes en ytring når den er satt frem slik at den er egnet til å nå et større antall personer. Som ytring regnes også bruk av symboler. Medvirkning straffes på samme måte.

Med diskriminerende eller hatefulle ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse religion eller livssyn homofile legning, leveform eller orientering.

§ 349a): Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som i ervervsmessig eller liknende virksomhet, på grunn av en persons religion eller livssyn, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse nekter ham varer eller tjenester på de vilkår som gjelder for andre. På samme måte straffes den som i slik virksomhet nekter en person varer eller tjenester som nevnt på grunn av hans homofile legning, leveform eller orientering.

På samme måte straffes den som av slik grunn som nevnt i første ledd nekter en person adgang til offentlig forestilling eller oppvisning eller annen offentlig sammenkomst på de vilkår som gjelder for andre.

På samme vis straffes også den som tilskynder eller på annen måte medvirker til en handling som nevnt i første eller annet ledd.

²³ BRÅ 2012 : 28-29

²⁴ Office for Democratic Institutions and Human Rights, OSSE sin avdeling for menneskerettigheter

²⁵ ODIHRs definisjon lyder: "A criminal act motivated by bias towards a certain group. For a criminal act to qualify as a hate crime, it must meet two criteria: The act must be a crime under the criminal code of the legal jurisdiction in which it is committed; The crime must have been committed with a bias motivation. "Bias motivation" means that the perpetrator chose the target of the crime on the basis of protected characteristics. A "protected characteristic" is a fundamental or core characteristic that is shared by a group, such as "race", religion, ethnicity, language or sexual orientation. The target of a hate crime may be a person, people or property associated with a group that shares a protected characteristic "(<http://tandis.odihhr.pl/?p=ki-hc>)"

Likeledes sier § 232 følgende om straffeskjerpelse:

Er nogen i §§228-231 nævnt forbrydelse forsætlig udført paa en særlig smertevoldende Maade eller (...) under andre særdeles skjerpende omstendigheder, blir altid Fængsel at idømme, og kan for Forbrydelsen mod § 231 Fængsel inntil 21 år i ethvert Tilfælde anvendes samt ellers Straffen forhøies med indtil 3 Aar (...) Ved avgjørelsen av om andre særdeles skjerpende omstendigheter foreligger, skal det særlig legges vekt på om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person, om den er rasistisk motivert²⁶, om den er skjedd uprovosert, om den er begått av flere i fellesskap, og om den har karakter av mishandling.

Om skadeverk:

§292 Grovt skadeverk straffes med bøter eller fengsel inntil 6 år. Medvirkning straffes på samme måte. Ved avgjørelsen om skadeverket er grovt skal det særlig legges vekt på om skaden er betydelig (...) om skaden er rasistisk motivert.

Strl. § 135a er en svært komplisert paragraf, særlig fordi den må veies opp mot ytringsfriheten. Både Kjuus-saken²⁷ og Boot-boys²⁸ saken (også kalt Sjøli-saken), viser kompleksiteten i bestemmelsen, når krenkende uttalelser/uttrykt rasisme skal veies mot ytringsfrihet. Det er derfor verdt å merke seg avgjørelsen fra Høyesterett etter en sak fra Rogaland politidistrikt i 2012. Saken gjelder en dørvakt som ble kalt "neger" av en kunde. Kunden gjorde det klart at dørvakten var uegnet for jobben på grunn av sin etnisitet. Høyesterett kom frem til at dette var brudd på § 135a, og riksadvokaten er klar i sine uttalelser²⁹ om at saken bør bane vei for hva som er prosedabelt fra nå av for påtalemyndigheten.³⁰ I den nye straffeloven vil mye av § 135a finnes § 185, i kapittel 20 om "vern av offentlig ro, orden og sikkerhet".

Strl. § 349a er også en komplisert paragraf som er svært lite brukt. Den mest kjente saken er den såkalte boligsaken fra 1999. En kvinne tok imot informasjon fra utleieryttere om boliger, og formidlet disse listene til boligsøkere mot betaling. Ca halvparten av annonsene inneholdt ord som "kun for nordmenn", "utlendinger ikke ønsket" osv. Kvinnen fikk et forelegg av Oslo politidistrikt som hun nektet å godta. I tingretten ble hun frifunnet for overtredelse av straffeloven § 349a. Dommen ble anket, og lagmannsretten fant at forholdet ble rammet av gjerningsbeskrivelsen i § 349a, men at kvinnen handlet i "unnskyldelig rettsvillfarelse" og derfor ble anken forkastet. Høyesterett kom frem til at § 349a ikke kunne komme til anvendelse i denne saken, da "det er uomtvistet og må anses på det rene, at diskriminering ved privat utleie faller utenfor anvendelsesområdet for § 349a, 1. I ledd".³¹ Saken ble så sendt til CERD (Committee on the Elimination of Racial Discrimination). Saken ble ikke behandlet i CERD, fordi klagen hadde oversteget seksmånedersfristen etter dom i Høyesterett. CERD anførte likevel at:

²⁶ I den nye straffeloven som kommer, er det også tatt med skjerpene omstendigheter dersom det er homofobisk motiverte handlinger.

²⁷ HR - 1997-75-B-Rt-1997-1821 Sammendrag: 70-årig tidligere ustraffet mann ble idømt 60 dagers betinget fengsel og en ubetinget bot på kr.20.000,- for overtredelse av straffeloven § 135a, 1. ledd 1. pkt., jfr 2. ledd. Dissens 12-5. Som ansvarlig leder for et politisk parti hadde tiltalte distribuert partiprogrammet som inneholdt krenkende uttalelser av rasistisk art (<http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wifmrens?0/lex/avg/hrstr/rt1997-1821-00075b.html>)

²⁸ HR-2001-1428-Rt-2002-1618 (361-2002) Sammendrag: En leder i den nynazistiske gruppen Boot Boys hadde under en demonstrasjon fremsatt nedsettende uttalelser om innvandrere og jøder. Spørsmålet var om disse ble rammet av straffeloven § 135a. Høyesteretts flertall fant at utsagnene riktig tolket ikke var i strid med straffeloven § 135a lest i lys av Grunnlovens § 100 (<http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wifmrens?0/lex/avg/hrstr/rt2002-1618.01428a.html>)

²⁹ (Riksadvokat Busch på seminar om hatkriminalitet 20.11.2012)

³⁰ (HR-2012-689-A-Rt-2012-536) Sammendrag av saken: Domfelte hadde i beruset tilstand fremsatt sjikanøse beskyldninger overfor en dørvakt på et utested. Formålet var å nedverdige fornærmede og å underkjenne hans egnethet som dørvakt ut fra hudfargen. Utsagnene ble ansett for å være en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, og var ikke vernet av Grunnloven § 100. Domfeltes anke over domfellelsen etter strl. § 135a ble enstemmig forkastet (<http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wifmrens?0/lex/avg/hrstr/hr-2012-00689-a.html>)

³¹ HR-1999-42-B-Rt-1999-1192 (<http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wifmrens?0/lex/avg/hrstr/rt1999-1192-00042b.html>)

"The Committee takes this opportunity to urge the state party to take effective measures to ensure that housing agencies refrain from engaging in discriminatory practices and do not accept submissions from private landlords which would discriminate on racial grounds".³²

I ettertid har Norge fått likestillings- og diskrimineringsloven.

Straffelovens § 349a har mange paralleller til direkte diskriminering i diskrimineringsloven. Unntak er blant annet funksjonshemmede som ikke er vernet i straffeloven, men i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

20. november 2012 inviterte Riksadvokatembetet til seminar om hatkriminalitet. Alle landets politidistrikter samt statsadvokatembetene var invitert. Formålet var å sette søkelys på hatkriminalitet, hva det er og hvilke saker vi kjenner til. Det var forelesere fra inn- og utland, og kunnskapen fra dette seminaret vil bli viktig for politidistriktene fremover. En av innleiderne var Elisabeth Lier Haugseth, avdelingsleder hos Likestillings- og Diskrimineringsombudet (LDO). Det er viktig å avklare forskjeller på politiets ansvar og LDO sitt ansvar i forhold til diskrimineringsspørsmålet, og Haugseth presenterte følgende oversikt over skjematiske ulikheter mellom straffeloven og diskrimineringsloven:³³

Straffeloven:

a) Rasistiske ytringer
- mot grupper
- høy terskel

b) Nektelse av varer og tjenester
- utesteder, teater, konsert, butikk

Diskrimineringslovverket:

a) Trakassering
- mot enkeltpersoner
- mindre alvorlig
- gjentakende trakassering

b) Nektelse av varer og tjenester
- utesteder, teater, konsert, butikk, boligmarkedet

Vi ser altså at terskelen er noe høyere i straffeloven enn i diskrimineringsloven, samt at forhold vedrørende boligmarkedet dekkes av diskrimineringsloven.

På samme seminar var riksadvokat Tor-Aksel Busch helt klar på at slike saker må prioriteres. Han la stor vekt på at det må satses enda mer fremover på å bygge opp gode etterforskningsmiljøer:

"Styrket fokus på etterforskning, og litt mer tid på enkelte saker, vil ha positiv betydning på hatkriminalitet. Dette er saker det ofte må jobbes med, for å finne ut at det er hatkriminalitet[det dreier seg om]. Dette er et fagfelt som i særdeleshet, mer enn andre, sier noe om den totale kvaliteten på politiarbeidet. Det sier dessuten mye om hvor langt vi er kommet som kulturnasjon. Vi må konstatere at vi ikke er kommet så langt som vi vil, og at vi må jobbe godt fremover".³⁴

³² F.A v. Norway, CERD-2000-18 (CERD/C/58/D/18/2000) (<http://websir.lovdata.no/cgi-lex/wiftmrens?0/lex/avg/unhcr/cerd-2000-0018.html>)

³³ Seminar arrangert av riksadvokaten 20. november 2012.

³⁴ Riksadvokat Busch, seminar 20.11.2012 om hatkriminalitet, sitat etter notater nedskrevet av rapportforfatter.

Tor Henning Rustan Knudsen er ansvarlig for hatkriminalitet hos riksadvokaten. På seminaret la han vekt på at hatkriminalitet skal bekjempes av to grunner: Det ene er samfunnets behov for vern mot spredning av rasisme og andre hatske holdninger. Det andre er hensynet til fornærmedes integritet³⁵. Begge vektlegger altså at hatkriminalitet er en utfordring for samfunnet som helhet, ikke bare for den enkelte som rammes av dette.

Viktigheten av økt fokus på motiv gjelder også i saker der § 232 om straffeskjerpelse kan komme til anvendelse.

Oppfordringen om å prioritere hatkriminalitet er også gitt av riksadvokaten til politiet i rundskriv fra Riksadvokaten Ra 2012-00509 690 (Rundskriv nr. 1/2012), der det blant annet står at

"Følgende sakstyper er prioritert av riksadvokaten (...) Straffbare handlinger som synes rasistisk motivert (...) Prioriterte saker skal gis forrang dersom det er knapphet på ressurser. Sakene skal oppklares så langt råd er og unødig liggetid skal unngås både hos etterforsker og jurist (...)

2.5 Definisjoner av hatkriminalitet i Skandinavia

2.5.1 Den danske forståelsen av hatkriminalitet

Danmark har, som Sverige, også definert hat mot kristne som hatkriminalitet. De definerer dermed hatkriminalitet uavhengig av om gjerningspersonen tilhører majoritets- eller minoritetsgrupper. Vedrørende seksuell orientering legges det til grunn at hatkriminalitet, også kan rettes mot heterofile, tilsvarende den svenske definisjonen. Hvilke grupper som skal omfattes av hatkriminalitetsbegrepet åpner for vide tolkninger. Vi har ikke klart å finne en felles dansk definisjon av hatkriminalitet, det nærmeste vi har funnet er følgende:

I en dansk kontekst knytter hadforbrydelsesbegrepet sig til straffelovens § 81, nr. 6, hvorefter det er en straffskærpende omstændighed ved strafudmålingen, at kriminaliteten er begået på baggrund af fordomme og had til andre personers race, etnicitet, tro, seksuelle orientering eller lignende.³⁶

Her kommer altså danskene i det samme dilemmaet som vi har i Norge med hensyn til hvilke grupper som skal omfattes av hatkriminalitetsbegrepet: Hva menes med "eller lignende"? Svenskene er noe tydeligere.

2.5.2 Sveriges definisjon

Sverige skiller mellom hatbrott og hatincidenter. De er tydelige på at hatkriminalitet innebærer en kriminell handling, og denne må være motivert av fordom mot den gruppen fornærmede tilhører. De er svært grundige i å definere de ulike typer hatkriminalitet for seg, avhengig av hvilket grunnlag de er. Til sammen har de: Främlingsfientliga, afrofobiska, antiromska, antireligiösa, islamofobiska, antisemitiska, kristofobiska, øvrige religioner, homofobiska, bifobiska, heterofobiska, transfobiska.³⁷

³⁵ Seminar 20.11.2012 i regi av riksadvokaten, etter notater nedskrevet av rapportforfatter.

³⁶ <http://www.dkr.dk/hadforbrydelser>

³⁷ De analyserer også vit-makt-ideologisk motiverade – men dette er ofte eksempelvis afrofobiske hatbrott som begår av vit-makt sympatisører, og de vil da registreres som afrofobiske, men nevnes i et eget analysekapittel som vit makt

Funksjonshemming synes ikke å være inkludert i den svenske definisjonen.

Under følger noen eksempler på de grunnlagsbestemte definisjonene. Disse er av interesse i forhold til en videre debatt om hvordan hatkriminalitet bør defineres i Norge:

FRÄMLINGSFIENTLIGA/RASISTISKA HATBROTT:

Rädsla för, fiendtlighet eller hat mot en person, grupp, dess egendom eller institution på grund av hudfärg, nationalitet eller etnisk bakgrund och som aktiverar en reaktion mot den eller dem som är, eller upfattas vara, av utländsk eller svensk härkomst eller representanter för personer av utländsk eller svensk härkomst.³⁸

AFROFOBISKA HATBROTT:³⁹

Rädsla för, fiendtlighet eller hat mot svarta personer och som aktiverar en reaktion mot afrosvenskar, deras egendom, institutioner eller den eller dem som är eller uppfattas vara, afrosvenskar eller representanter för afrosvenskar.

ANTIROMSKA HATBROTT⁴⁰

Rädsla för, fiendtlighet eller hat mot romer och som aktiverar en reaktion mot romer, deras egendom, institutioner eller den eller dem som är eller uppfattas vara, romer eller representanter för romer.

ISLAMOFOBISKA HATBROTT⁴¹

Rädsla för, fiendtlighet eller hat mot islam och muslimer och som aktiverar en reaktion mot islam, muslimsk egendom, dess institutioner eller den eller dem som är eller uppfattas vara, muslimer eller representanter för muslimer.

TRANSOFOBISKA HATBROTT⁴²

Rädsla för, fiendtlighet eller hat mot en person, grupp, egendom eller institution, på grund av könsoverskridande identitet eller könsuttryck och som aktiverar en reaktion mot den eller dem som är eller uppfattas vara, transpersoner eller representanter för transpersoner.

Det er verdt å merke seg at transfobi ikke faller inn under kategorien seksuell orientering. Dette begrunnes med at trans har med identitet, mer enn med seksualitet å gjøre. En trans kan være homofil, hetero eller bifil. De som inkluderes er begge kjønn, og det er alt fra dragartister til personer som er i ferd med å foreta kjønnskifte. Denne todelingen mellom seksuell orientering og trans bør være interessant også i Norge. I samtaler med blant annet Stensveen ressurscenter kommer det dessuten frem at personer som er aksepterende til ulike seksuelle orienteringer, kan være ytterst fordomsfulle overfor transpersoner.⁴³

Vi skal se mer på både Sverige og Danmarks tilnærming til fenomenet hatkriminalitet senere i rapporten. I denne sammenhengen er det definisjonene som er interessante, og Sverige har som vist gått langt mer detaljert til verks i sine definisjoner enn hva som er tilfelle både i Norge og Danmark.

³⁸ BRÅ 2012: 31

³⁹ BRÅ 2012: 39

⁴⁰ BRÅ 2012: 42

⁴¹ BRÅ 2012: 45

⁴² BRÅ 2011: 60

⁴³ Møte med Stensveen ressurscenter 16. november 2012.

2.5.3 Oslo politidistrikts tilnærming

Oslo politidistrikt har i analyseøyemed valgt å skille ut politisk motivert hatkriminalitet som egen kategori, selv om disse sakene også kan sees som etnisitet og seksuell orientering. Eksempelvis: En politiker mottar trusler for å være "homoelsker". Et annet eksempel er angrepet på AUF-ungdommene og de ansatte i Regjeringskvartalet. Det var deres rolle i det multietniske samfunnet som ble anført å være hovedmotivasjonen for gjerningspersonen, men det var som politiske representanter de ble angrepet. Oslo politidistrikt ønsker en egen kategori for å kunne skille ut politisk motivert hatkriminalitet.

I Sverige benyttes en analysekategori "Vit maktmotiv". Dette er hatkriminalitet med tydelig relasjon til nynazistiske ord/symboler, som "sieg heil"-hilsen, det tegnes hakekors, siffer som 14⁴⁴ eller tallet 88.⁴⁵ I Norge vet vi at dette miljøet er betydelig mindre enn i Sverige, og Oslo politidistrikt har ikke funnet grunn til å skille ut dette som en egen kategori – foreløpig. Men likevel kan vi se hatkriminalitet som har klare politiske motiver. Det kan være personer langt ute på venstresiden som utøver vold mot det de mener er nazister. Det kan også være – i ytterste konsekvens – det vi så i Norge 22. juli 2011.

Det har vært en diskusjon i Norge om hvorvidt antisemittisme skal inn i definisjonen. I Oslo politidistrikt har vi valgt å kategorisere antisemittisme som en undergruppe under etnisitet, på lik linje med antisiganisme.⁴⁶ Det betyr at i vår analyse vil det komme frem hvor mange anmeldelser vi har på antisemittiske hatkriminalitet-saker i Oslo.⁴⁷

Som en oppsummering av foregående punkter kan det fastslås at følgende er viktig i en eventuell ny definisjon av hatkriminalitet:

- Det må foreligge en straffbar handling.
- Den straffbare handlingen må være motivert av fordommer mot spesielle grupper.
- Disse gruppene bør defineres tydelig.
- Det må tas stilling til om handlingen må være helt eller delvis motivert av fordommer, og om det må påvises en underliggende ideologi hos gjerningspersonen eller ikke.
- Det må tas stilling til om fordommer er et godt ord, eller om vi skal bruke et annet ord.
- Det må fastsettes om fornærmede må tilhøre en minoritetsgruppe, eller om hatkriminalitet også dekker fordomsfullt motivert kriminalitet mot majoritetsgrupper.
- Det må tas stilling til om kriminelle handlinger mot mennesker som ikke tilhører en av de definerte gruppene, men som støtter en politikk knyttet til disse gruppene, skal inkluderes i definisjonen.

⁴⁴ De 14 ordene: Vi må sikre eksistensen for vårt folk og en fremtid for våre hvite barn

⁴⁵ For bokstav nr 8 i alfabetet H – HH = Heil Hitler

⁴⁶ Fordommer/hat mot rombefolkningen

⁴⁷ Her er det behov for å presisere at selv om anmeldelsen er levert inn i Oslo, vil den overføres distriktet der forholdet er begått. Det er derfor saker som er levert inn i Oslo som ikke inngår i vår hatkriminalitetstatistikk da de er overført andre distrikt. Et eksempel kan være en trussel sendt på internett av en person som bor i Bergen. Det er da grunn til å tro at denne e-posten er sendt fra Bergen og saken vil oversendes Hordaland politidistrikt.

2.6 En ny definisjon av hatkriminalitet

Vi har forsøkt å vise hva som er hatkriminalitet, men også hva som ikke er hatkriminalitet. Vi har ved dette ønsket å si noe om hva som er en politisak, og hva som ikke nødvendigvis er en sak for politiet. Vi ser at flere andre land skiller mellom hatkriminalitet og hattilfeller, for å tydeliggjøre dette skillet. Hatkriminalitet er helt klart en politisak, hattilfeller er ofte ikke primært politiet sitt bord, men kan være det, særlig i forebyggende øyemed.

Vi ønsker å tydeliggjøre dette skillet, og etter disse refleksjonene kan følgende definisjon av **hatkriminalitet** forsøksvis nedfelles:

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av negative holdninger til en persons faktiske eller oppfattede etnisitet,⁴⁸ religion, seksuelle orientering, kjønnsuttrykk og/eller nedsatte funksjonsevne. Likestilt er også straffbare handlinger, motivert av negative holdninger, begått mot personer hvis politiske engasjement berører de nevnte kategorier.

Det foreslås altså å erstatte ordet "fordommer" med "negative holdninger", og gruppekategoriene spesifiseres. Kjønn og alder er ikke tatt med som egne grupper. Dette er primært fordi disse kategoriene ikke er nevnt i straffeloven.⁴⁹ Den siste setningen i den nye definisjonen gjør at også politisk motivert hatkriminalitet er med i vår definisjon. Det åpnes også for at hatkriminalitet kan ramme representanter for majoritetsgrupper.

Likeså har vi en forsøksvis definisjon av **hattilfeller**:

Hattilfeller er handlinger og/eller ytringer som helt eller delvis er motivert av negative holdninger til en persons faktiske eller oppfattede etnisitet,⁵⁰ religion, seksuell orientering, kjønnsuttrykk og/eller nedsatt funksjonsevne. Likestilt er også handlinger og/eller ytringer, motivert av negative holdninger, overfor personer hvis politiske engasjement berører de nevnte kategorier. Med hendelser menes her krenkelser som ikke er overtredelse av straffeloven, men som likevel er egnet til å såre, skremme, eller på annen måte oppleves som ubehagelig av den som utsettes for krenkelsen.

Vi gjentar: Hatkriminalitet er politiets ansvarsområde. Hattilfeller faller ikke nødvendigvis inn under politiets ansvarsområde. Det kan være saker som skal behandles av Likestillings- og diskrimineringsombudet, av skolen, arbeidsplassen – eller saker som er krenkende men som ikke er brudd på nedskrevne regler. Ved tvil om hva man har vært utsatt for er det en god regel å henvende seg til politiet, så kan videre etterforskning avklare hva som er hva. Uansett om det ikke er en kriminell handling, kan det være viktig, i forebyggende øyemed, at politiet får kjennskap til saken.

Til slutt en liten utdypning i forhold til begrepet etnisitet: Klan vil også bli definert inn under etnisitet. Dersom representant for en klan i Norge utøver trusler mot en person fordi han tilhører en annen klan, så vil vi definere dette som hatkriminalitet, og registrere det under hovedkategori etnisitet. Vi har I 2012 ingen slike saker i Oslo, men ønsker å spesifisere dette her, i tilfelle man mottar denne type anmeldelser i fremtiden.

⁴⁸ Under etnisitet inngår også antisemittisme og antisiganisme

⁴⁹ Dette betyr ikke at vold mot kvinner ikke tas på alvor. Både vold og trusler mot kvinner vil dekkes av andre paragrafer enn for eksempel 135a og 349a. I denne omgang slår vi bare fast at kjønn og alder ikke nevnes som eget grunnlag i en hatkriminalitetsdefinisjon.

⁵⁰ Under etnisitet inngår også antisemittisme og antisiganisme.

3. Hvorfor ta hatkriminalitet på alvor?

Det som skiller hatkriminalitet fra andre forbrytelser er motivasjonen bak den kriminelle handlingen. Det som er spesielt er at handlingen ofte rammer ut over det ene offeret. Dersom en kvinne som bærer hijab opplever vold, og det er helt klart at volden rammer henne nettopp fordi hun bærer hijab, så vil dette kunne skape frykt også hos andre som bruker dette hodeplagget.

At en med somalisk bakgrunn blir slått ned fordi gjerningspersonen ikke kan fordra somaliere, vil være et klassisk eksempel på hatkriminalitet. Vi kan så se for oss et annet eksempel: En kvinne med somalisk bakgrunn blir utagerende en kveld på byen og opptrer svært ubehagelig med mye kjeftbruk. Hun blir slått av en person som reagerer på hennes oppførsel og det hun sier. Handlingen er rettet mot henne som individ og det hun gjør som person, og ikke som representant for en gruppe. Det vil derfor høyst sannsynlig ikke være hatkriminalitet. Hatkriminalitet må være motivert av at offeret er representant for en gruppe, og ikke hva vedkommende selv sier eller gjør. Dersom en person med jødisk bakgrunn får en stein gjennom vinduet og det står "jødefaen" på steinen, vil det ha et annet budskap enn om det sto: "Jakob er en faen". Dersom en homoparade blir angrepet med et klart budskap om at homofile skal brenne i helvete, er det et annet budskap enn om en homofil mann blir truet av sin nabo om at han skal brenne i helvete fordi han nekter å hugge ned et tre som skygger for naboens utsikt. Det er gjerningspersonens hat mot homofile, religion, osv som er det avgjørende. Dette innebærer at offeret kan være tilfeldig valgt, men det trenger ikke være det.

BRÅ-rapporten konkluderer med at "Ett enskilt hatbrott kan kränka dubbelt genom att skapa otrygghet och rädsla dels hos den utsatta personen, dels i den grupp som personen tillhör."⁵¹

Hatkriminalitet kan dermed ha den tilsiktede eller utilsiktede konsekvens at det rammer mange flere enn det konkrete offeret i saken. Det kan også føre til at offeret, og en eller flere som deler kjennetegn med offeret, endrer adferd på grunn av frykt for nye overfall. Når dette skjer, snakker vi om et samfunnsproblem mer enn et individuelt problem, noe vi har sett også Riksadvokaten har vektlagt. Jonas Gahr Støre har sagt det slik:

"Vold og overgrep som rammer personer med utgangspunkt i deres trosbekjennelse, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, homofil legning, leveform eller orientering, såkalt hatkriminalitet, skal vies særskilt oppmerksomhet (...) Vi må også ta inn over oss at vold som retter seg mot personer med utgangspunkt i hvem de er eller hvordan de ser ut, ikke bare rammer det enkelte offer. Det skaper redsel og utrygghet hos alle med samme bakgrunn og undergraver det demokratiske samfunnets grunnleggende prinsipp om at alle mennesker er likeverdige"⁵²

Hatkriminalitet skal tas på alvor av samme grunn som vold og voldtekt skal tas på alvor: Det skaper en frykt som går ut over den enkelte, og rammer samfunnet som helhet.

⁵¹ Brå 2012: 14

⁵² Daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre i spørretimen 10.03.2009, del av svar på spørsmål fra representanten Øyvind Vaksdal FrP.

4. Forekomst av hatkriminalitet i Skandinavia

4.1 Norge

Nasjonale tall står ikke i fokus i denne rapporten fra Oslo politidistrikt, men Politidirektoratet har publisert tall for Norge som helhet i rapporten "Kommenterte Strasaktall 2012". I denne rapporten fremkommer det at det i Norge i 2012 var 216 anmeldelser registrert som hatkriminalitet.⁵³ Av disse er 71 %, eller 154 saker, voldsforbrytelser. 2007 var det første året da hatkriminalitet ble registrert i Norge, og de nasjonale tallene har siden da holdt seg noenlunde stabile. Det er svært få saker som har gått til domstolene. Det er ingen oversikt over hvor mange saker i Norge som ender med straffeskjerpelse, som er begrunnet i hatkriminalitet.

4.2 Danmark

På det omtalte møtet arrangert av riksadvokaten 20.11.2012, møtte statsadvokat Jens Røn fra Rigsadvokaten i Danmark. Han startet med å slå fast at det er lavere terskel i Danmark for å bli dømt for brudd på dansk straffelov § 266b, som går på såkalt "hatespeech", enn det er å bli dømt i Norge for brudd på strl. § 135a. Rigsadvokaten i Danmark skriver om deres straffelov § 266b:⁵⁴

"Straffbarheden afhænger ikke af, om den pågældende gruppe rent faktisk har følt sig truet, forhånnet eller nedværdiget. Straffbarheden beror på en generell vurdering af, om de relevante udsagn i den konkrete sammenhæng kan anses for egnede til at fremkalde frygt (trusler) eller virke forhånende og eller nedværdigende"

Dette er relevant i forhold til det de kaller grovhedskriteriet. Ytringsfriheten skal også i Danmark stå sterkt, og forhold av mindre grovhet må holdes utenfor straffeloven. Likevel viser han hvor grensen går ved å vise til to saker med domfellelse: En tilskuer på en fotballkamp ropte gjentatte ganger "Dem, der hader negere, klapper nu" og klappet. En annen som ble dømt, sa til en kvinne i hennes barns påhør "Sig til dit perkeravkom, at de skal lade være med at glo på mig."⁵⁵

Den danske straffeloven § 81 nr 6 rammer hatkriminalitet utover hatespeech:

"Det skal ved straffens fastsættelse i almindelighed indgå som skærpende omstændighed at (...) 6) gærningen har baggrund i andres etniske oprindelse, tro, seksuelle orientering eller lignende"

Den er altså tilsvarende norsk strl. § 232.

Rigsadvokatens meddelelser viser også til domfellelser i saker vedrørende påstander som knytter innvandrere til kriminalitet – et eksempel er en påstand om at "unge indvandrere voldtager og voldtager". Det er dessuten eksempler på domfellelser ved sammenligning mellom folkegrupper og sykdomme: "De sorte breder sig alle steder. Det er ligesom en kræftsygdom" og også en sak der jøder ble betegnet som en pest.⁵⁶ Etter gjennomlesing

⁵³ POD skriver: Det kan ikke utelukkes at anmeldelser som burde vært kodet med et motiv knyttet til hatkriminalitet ikke er blitt det. Likeledes forekommer det at enkelte anmeldelser er kodet som hatkriminalitet uten at det er grunnlag for dette. (*Kommenterte Strasak tall 2012, POD 2013*). POD viser også til at kategorien "Annet" ikke ble med i deres uttrekk av 2012 sakene. Det er derfor grunn til å tro at det i 2012 var noen flere anmeldelser enn de 216 det her vises til.

⁵⁴ Meddelelse 2/2011 av 14 sept. Fra Rigsadvokaten, J.nr RA-2010-609-0080, side 7.

⁵⁵ Meddelelse 2/2011 av 14 sept. Fra Rigsadvokaten, J.nr RA-2010-609-0080, side 7.

⁵⁶ For ytterligere eksempler på domfellelser i Danmark, se Meddelelse 2/2011 av 14 sept. Fra Rigsadvokaten, J.nr RA-2010-609-0080.

av flere danske dommer, er det enkelt å slå fast at statsadvokat Røn har et poeng når han betegner danskenes terskel for dom i hatespeech-saker som betydelig lavere enn i Norge.

Når det gjelder antall anmeldte hatkriminalitetssaker, ser vi at Norge og Danmark står noenlunde likt – i alle fall betydelig nærmere hverandre enn i forhold til Sverige.

I 2011 var det i Danmark registrert 139 saker som hatkriminalitet.⁵⁷ De to største gruppene var kriminalitet motivert av rasisme, med 69 saker, fulgt av seksuell orientering med 30 saker. Det er flest saker for det som kalles sjikane. 139 er det totale antall saker som er anmeldt, men det er altså ikke sikkert det blir straffesak ut av det. Antallet saker sier heller ikke noe om alvorhet i sakene.

Det er gjort noen konkrete grep i Danmark som kan være verdt å se på også for norsk politi. Mye av det danske har gjort er også gjort i Oslo politidistrikt, men det er særlig to forhold som ble fremholdt fra dansk påtalemyndighet som viktig for å få saker i retten. Det ene er at man har løpende fokus på dette i "anklagemyndighedens fagudvikling". Det andre er følgende:

Kommer det inn en anmeldelse for overtredelse av strl. § 226b (hatespeech), så skal den alltid etterforskes, det skal alltid innkalles til avhør og saken skal forelegges overordnet myndighet. Hvis det er tatt ut siktelse, skal den forelegges riksadvokaten. Innstiller man på henleggelse, skal saken forelegges statsadvokaten med en begrunnelse for hvorfor man mener saken bør avvises/henlegges.⁵⁸

Statsadvokat Røn definerte følgende sentrale utfordringer fremover i Danmark⁵⁹: Politiet, men også sivilsamfunnet og andre instanser, må klare å identifisere hatforbrytelser.

Politiet må jobbe med bevisstgjøring slik at de som har ansvaret for anmeldelser, alltid vurderer om en sak er hatkriminalitet eller ikke

Politiet må ha økt fokus på motiv - hvorfor gjorde de det? Får man til dette, vil man stå bedre rustet i forhold til å få til straffeskjerpelse i retten

Dansk politi har deltatt i kampanjer sammen med flere NGO'er i prosjektet "Stop hadforbrydelser".⁶⁰ Det er en opplysningskampanje som man ønsker skal forebygge og bidra til å bekjempe hatkriminalitet. Dette kan tilsvare websidene til LLH og Det Mosaiske trossamfunn, som vi skal komme tilbake til.

⁵⁷ Tall og fakta om Danmark hentet fra foredraget til statsadvokat Jens Røn på hatkriminalitetseminaret hos riksadvokaten 20.11.2012

⁵⁸ Jf. notater fra riksadvokatens seminar om hatkriminalitet 20.12.2012, innlegg v/ statsadvokat Røn

⁵⁹ Se forrige fotnote

⁶⁰ For mer info, se www.stophadforbrydelser.dk

4.3. Sverige

Svenskene har valgt en helt annen registreringsmetode enn Norge. Det er viktig å ha en god forståelse av forskjellene i registreringspraksis i de to landene, fordi det forklarer noe av forskjellene i antall registrerte anmeldelser. Dessuten har både politiet og BRÅ (Brottsförebyggande rådet) flere ansatte som utelukkende jobber med hatkriminalitet.

I 2011 ble det ca 5490 anmeldelser vedrørende hatkriminalitet i Sverige. Stockholm hadde 1784 registrerte anmeldelser – det vil si 86 pr. 100.000 innbygger. Skulle man hatt like mange i Oslo med sine noe over 600.000 innbyggere, ville det utgjort ca 220 anmeldelser – tallet for 2012 er 47 anmeldelser.

Hva er grunnen til disse store forskjellene? Man kan tenke seg flere ulike forklaringer:

- Ulike registreringsmetoder i svensk og norsk politi.
- Ulik innsats i Stockholmspolitiet og Oslopolitiet i forhold til å avdekke hatmotiv i anmeldelser.
- Ulik kjennskap blant politifolk i Stockholm og Oslo til hva hatkriminalitet er.
- Dette vil ha betydning både i forhold til registrering, men også i forhold til hva som kommer frem i avhør.
- Ulik innsats i de to landene i forhold til NGO'ers bevissthet og arbeid rundt hatkriminalitet.
- Ulik bevissthet i befolkningen i de to landene på hva hatkriminalitet er.
- Tilliten til politiet kan være ulik i de to landenes befolkning, noe som eventuelt vil ha innvirkning på om man anmelder eller ikke.
- Det er mer hatkriminalitet i Stockholm enn i Oslo.
- Det politiske klimaet i forhold til å reagere på diskriminering er ulikt i de to landene.
- Tolkningen av hva hatkriminalitet er, er ulik.

Dette er ikke en uttømmende liste, og det er umulig å si hvilke av disse faktorene som slår sterkest inn. Det kan være at noen av dem ikke stemmer, og det kan som sagt også være andre faktorer som ikke er tatt med her. Men noen er mer sannsynlige enn andre og vi skal kort kommentere to her:

- Ulik registreringspraksis i de to landene.
- Ulikt fokus i politiet og det sivile samfunn på hatkriminalitet.

4.3.1 Ulik registreringspraksis i Norge og Sverige

I Norge er man avhengig av at politiet selv merker av en sak som hatkriminalitet i BL.⁶¹ Her er det også politiet som er ansvarlig for hatkriminalitetstatistikken. POD drøfter noe av det problematiske ved registreringen:⁶²

"Å fastslå motivet bak et lovbrudd er i enkelte tilfeller svært vanskelig. Motivet er ofte uklart og forklaringene fra de involverte kan sprike. Registrering av anmeldelser i politiets straffesaksregister knytter seg i hovedsak til objektive faktorer som lovbruddskategori, gjerningssted, modus eller objekt (hva som for eksempel stjeles i et tyveri). Registrering av motiv skiller seg dermed fra dette ved at det for eksempel legges vekt på fornærmedes subjektive oppfatninger av hva som er motivet. Mørketallsproblematikken er sentral ved all registrering av kriminalitet. I forbindelse med hatmotivert kriminalitet er det åpenbart at politiets registrering har klare begrensinger vanskelig vil kunne gi et fullstendig bilde "

⁶¹ En praksis vi har hatt siden november 2006, jf. Meland 2007:12

⁶² POD 2013: 19.

I Sverige har de lagt mye av arbeidet med registrering og analyse til BRÅ – tilsvarende vårt KRÅD (Det Kriminalforebyggende Råd). De har egne ansatte som jobber med hatkriminalitet både i BRÅ og i politiet. BRÅ har to ansatte som jobber med analyse og gjennomlesing av alle sakene. De er også ansvarlige for den årlige hatkriminalitetsrapporten.⁶³ I tillegg har politiet egne ansatte som jobber med dette, blant annet har Sentrum stasjon i Stockholm en egen hatbrottjour.

Vi skal se på svenskens metode for å fange opp anmeldelser med hatkriminalitetsmotiv, det de kaller "de tre datainnsamlingssteg".⁶⁴

1. Den første er et søk på ord som gjennomføres i friteksten på samtlige innkomne anmeldelser.⁶⁵ Det er satt opp en liste på ca 380 ord. Får man treff på et eller flere av disse ordene, sorteres denne saken ut. Disse gjennomgås deretter manuelt for å se om det kan være en hatkriminalitet-sak eller ikke. For 2011 var det ca 388.500 anmeldelser innenfor de aktuelle lovbruddstypene. Etter datasøket ble det plukket ut 33.500 saker som inneholdt ett eller flere av de ordene man mener kan indikere hatkriminalitet (dette er ord som "nigger", "jødefaen", "rasisme", "homofobi", men også mer nøytrale ord som "synagoge" osv). Disse blir så gransket manuelt.

2. Det andre er at man går gjennom alle anmeldelsene som BRÅ får inn på "Olaga diskriminering" og "Hets mot folkgrupp" – i 2011 var dette henholdsvis 240 og 720 anmeldelser.

3. Det tredje er at samtlige anmeldelser som politimyndighetene har markert som hatkriminalitet samles inn og granskes av BRÅ. For 2011 var dette 6900 anmeldelser.⁶⁶ Man matcher disse mot de anmeldelser man allerede har fått gjennom de to første stegene. I 2011 sto man etter denne sammenligningen igjen med 4280 anmeldelser som man gikk gjennom manuelt.

Det blir mange saker å gå gjennom manuelt, derfor har altså BRÅ egne ansatte som gjør dette. I de sakene der de finner grunn til å tro at det er hatkriminalitet, kontakter de politiet for å samle inn ytterligere informasjon om motivbildet. I 2011 satt man altså til slutt igjen med 5490 anmeldelser, som de mente var hatkriminalitet-saker.

4.3.2. Ulikt fokus både i politiet og det sivile samfunn på hatkriminalitet

Når man ser på antall hatkriminalitetsanmeldelser i de tre største byene i Sverige, er disse forholdsvis mye høyere i Stockholm (83 pr. 100.000) og (Malmö 88 pr. 100.000) enn i Gøteborg (54 pr. 100.000). I de to førstnevnte byene har politiet hatt mye fokus på hatkriminalitet:

"En förklaring til att Stockholms län placerar sig så högt kan vara att länets polismyndighet även under 2011 har fortsatt att genomföra satsningar mot hatbrott. I Stockholms län finns exempelvis numera en permanent hatbrottsjour där sex utredare arbetar på heltid. De är specialiserade på att ta emot och utreda anmälningar som är hatbrottsrelaterade (...)Även i Skåne län har det bedrivits arbete inom polisen för att identifiera flere anmälda hatbrott. Västra Götaland, som har relativt få anmälda hatbrott, planerar enligt uppgift från polisen utbildningar om hatbrott under 2012." ⁶⁷

⁶³ Jf. samtale med Fredrik Aspling i BRÅ 21. februar 2013

⁶⁴ BRÅ 2012: 18-19.

⁶⁵ Dette gjelder på følgende kriminalitetstyper: Våldsbrott, olaga hot, ofredande, ärekränkning, hets mot folkgrupp, skadegjørelse, klotter, olaga diskriminering och diverse ovriga brott. BRÅ 2012:18

⁶⁶ Dette er det som vi også har i Norge – man undersøker alle anmeldelser som politiet selv har markert som hatkriminalitet.

⁶⁷ BRÅ 2012: 68-69.

Det kan selvsagt også være andre forhold. Skåne län, der Malmø ligger, er spesielt interessant fordi det har vært mye fokus på utfordringer med multietniske bomiljøer i dette området. Antakelig er dette også en svært enkelt fremstilling, men poenget er at man ikke kan slå fast at statistikken alene skyldes ulikt arbeid blant de ulike politidistriktene – man må søke multiple forklaringer.

Det er også stort fokus på dette hos BRÅ, DO (tilsvarende LDO i Norge) og ulike NGO'er i Sverige, som alene eller sammen med myndighetene/politi har kjørt flere kampanjer om hatkriminalitet. Også rettsvesenet i Sverige har i flere år hatt fokus på hatkriminalitet og har hatt opplæring av dommere og andre ansatte. Et spennende prosjekt er startet i Uppsala av Diskrimineringsbyrå Uppsala: "Nätvaro – ett prosjekt mot IT-hat". Det skal utdannes ungdom, organisasjoner og skolepersonell, som skal jobbe mot IT-hat, samt se på hvordan man kan håndtere denne type anmeldelser. Prosjektet er helt i startfasen.⁶⁸

En foreløpig konklusjon på forskjellene i statistikken mellom Norge/Danmark og Sverige er antakelig at man ikke kan trekke ut ett enkelt element – det er multiple forklaringer til de langt høyere anmeldelsestallene i Sverige – trolig også forklaringer som ikke er omtalt her.

Det er ikke denne rapportens oppgave å ta stilling til hvorvidt Norge bør nærme seg Sverige i registreringsmetode, men uansett bør denne oversikten over praksisen i vårt naboland kunne gi noen tanker om hvordan vi skal eller ikke skal gå videre i Norge. Det er gode argumenter både for og mot svenskenes metode. Et klart argument for er at man får registrert flere saker og at mørketallene antakelig er langt lavere i Sverige. Argumenter mot er at dette er svært ressurskrevende, og at det kan vise seg svært vanskelig å gi alle hatkriminalitet-saker prioritet på samme måte som vi for eksempel ser danskene gjør. Det er og et spørsmål om svenskene skiller tydelig nok på hatkriminalitet og hatincidenser.

⁶⁸ www.diskrimineringsbyran.se vil fortløpende oppdatere om utviklingen i prosjektet

5. Hatkriminalitet pr.100.000 innbyggere i ulike land

En måte å se omfang av anmeldt hatkriminalitet på er å se det i forhold til innbyggertallet. Det gir et annet bilde enn kun å se på antall saker:

NORGE

Populasjon: 5 000 000⁶⁹

Hatkriminalitetstilfeller ⁷⁰ 2012: 216

4,3 pr 100 000 innbyggere

SVERIGE

Populasjon:⁷¹ 9 100 000

Hatkriminalitetstilfeller 2011: 5 490⁷²

Ca 60 pr.100 000 innbyggere

DANMARK

Populasjon:⁷³ ca 5 600 000

Hatkriminalitetstilfeller 2011: 139⁷⁴

Ca 2,4 pr 100 000 innbyggere

CANADA

Populasjon: 35 000 000

Hatkriminalitetstilfeller: 3 401 i 2010 – siste publiserte tall⁷⁵

Ca 4.1 pr 100 000 innbyggere

USA

Populasjon: 315 000.000⁷⁶

Hatkriminalitetstilfeller: 6 216 i 2011 ⁷⁷

Ca 2 pr. 100 000 innbyggere

ENGLAND OG WALES

Populasjon: 56 100 000

Hatkriminalitetstilfeller: 43 748 tilfeller ⁷⁸

Med forbehold: ca 78 pr 100 000 innbygger

⁶⁹ www.ssb.no/befolkning

⁷⁰ POD-rapport: "Kommenterte Strasak tall 2012" Om hatkriminalitetstatistikken til POD sier de følgende: Det kan ikke utelukkes at anmeldelser som burde vært kodet med et motiv knyttet til hatkriminalitet ikke er blitt det. Likeledes forekommer det at enkelte anmeldelser er kodet som hatkriminalitet uten at det er grunnlag for dette (side 19)

⁷¹ www.norden.org

⁷² BRÅ 2012

⁷³ www.norden.org

⁷⁴ Innlegg v statsadvokat Røn, Rigsadvokaten, på hatkriminalitetseminar hos riksadvokaten 20.11.2012

⁷⁵ Component of statistics Canada catalogue no 11-001-x, www.statcan.gc.ca

⁷⁶ US poplock by US Cencus bureau, www.cencus.gov

⁷⁷ FBI report on hatecrime, www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/hate-crime/2011

⁷⁸ Dette er oppført som tall for 2011/2012. det kan virke som om datainnsamlingen stopper i mars 2012, noe som ikke har lyktes å bringe på det rene – usikre tall. www.homeoffice.gov.uk/crime/hate-crime/

SKOTTLAND

Populasjon: 5 255 000 – nesten som Norge

Hatkriminalitetstilfeller: 6 151 tilfeller registrert.⁷⁹

Med forbehold: 116 pr 100 000 innbyggere

Som vi ser, ligger England og Wales, Skottland og Sverige nær hverandre dersom vi ser på anmeldelser pr. 100.000 innbyggere. Norge, Danmark, USA og Canada er også nokså jevne, men da på den andre siden av skalaen. Registreringspraksisen i Storbritannia og Sverige skiller seg ut fra de andre landene og det er derfor nærliggende å anta at dette har svært mye å si for antall anmeldte hatkriminalitet-saker i et land.

⁷⁹ Igjen – tall står oppført med 2011/2012 – det har ikke vært mulig å finne start og sluttdata for innsamling nøyaktig. www.crownoffice.gov.uk, www.copfs.gov.uk/About/Departemental-overview/diversity/racist-crime/race-index

6. Omfang og mørketall

Det er flere studier som tyder på at det er store mørketall på hatkriminalitet.⁸⁰ POD skriver:

"Det totale antall anmeldte saker er lavt, spesielt når man ser antall anmeldte hatsaker i forhold til den registrerte kriminaliteten totalt. Det er grunn til å tro at omfanget av saker er større, altså at det er mørketall"⁸¹

6.1. Dobbel mørketallsproblematikk

Med mørketall tenker vi ofte på saker som aldri anmeldes til politiet. Når det gjelder hatkriminalitet, må vi også ta med saker som anmeldes til politiet. Forklaringen på dette er selvsagt at selv om en sak er anmeldt, er det ikke sikkert at den er oppfattet eller registrert som et hatkriminalitetstilfelle.

Det er flere årsaker til dette. Det kan være at politiet ikke spør godt nok om motiv, og derfor ikke får den nødvendige informasjon. Men det kan også være at den som anmelder, bevisst skjuler for politiet at det er hatkriminalitet. Dette kan for eksempel være tilfelle dersom man ikke er åpen om sin homofile orientering, eller dersom man ikke vil fremstå som et offer (eks at man ble kalt rasistiske skjellsord før ruta på bilen ble knust, men dette oppleves så nedverdiggende at man ikke ønsker at det skal frem). Det kan også være at politiet ikke huker av for hatkriminalitet i BL og saken blir derfor ikke registrert som det. Dette kan skyldes alt fra mangel på kunnskap om hatkriminalitet, mangel på kunnskap om hvordan hatkriminalitet skal registreres, eller forglemmelse. Ved manglende registrering vil saken heller ikke komme med i hatkriminalitetstatistikken, og enda verre – eventuell straffeskjerpelse vil ikke bli vurdert med mindre den ansvarlige juristen oppdager den manglende registreringen og huker av.

6.2. Indikasjoner på omfang av hatkriminalitet

I politiets nasjonale innbyggerundersøkelse i 2012 har man, som i de fire foregående årene, hatt en særutvalsundersøkelse blant personer med bakgrunn fra ikke-vestlige land.⁸² Dette har vært gjort ut fra en antagelse om at etnisk opprinnelse har en betydning for hvordan politiet vurderes av publikum. Man har avgrenset målgruppen til personer mellom 18 og 35 år, som enten er født og oppvokst i Norge, eller som kom hit før fylte 10 år. Resultatene for denne målgruppen er så sammenlignet med et referanseutvalg bestående av etnisk norske personer i samme aldersgruppe som er bosatt i kommuner med samme grad av sentralitet (referanseutvalget). På spørsmål om man har opplevd hatkriminalitet,⁸³ svarer 8 % av ikke-vestlige at de har opplevd dette, mens 3 % av referanseutvalget svarer bekreftende på samme påstand. Dette er, utenom politiets anmeldelsesstatistikk, den eneste indikasjonen vi har i Norge på omfang av hatkriminalitet.

Dersom tre prosent av den etnisk norske befolkningen i aldersgruppen 18-35 år har opplevd hatkriminalitet, utgjør det ca 30.000 personer. Imidlertid har Gallup lagt til grunn en urbanitetsgrad som for oss er ukjent, så dette blir spekulative tall. På samme måte er det ikke mulig for oss å finne ut hvor mange personer 8 % utgjør av Gallup sitt

⁸⁰ Se blant annet BRÅ 2012: 20

⁸¹ POD 2013: 20

⁸² TNS Gallup rapport POD 2013.

⁸³ (Utsatt for hatkriminalitet som vold, trusler eller annen kriminalitet på grunn av tro, hudfarge, etnisk opprinnelse, nasjonalitet eller seksuell legning).

innvandrereunivers, da vi av samme grunn ikke har det totale tallet på dette universet. Uansett sier tallene oss svært lite om hvordan situasjonen er i Oslo, da dette er en landsdekkende undersøkelse. Det er derfor vanskelig å jamføre TNS Gallup sine tall med anmeldelsesstatistikken i Oslo. Det vi nok uansett kan fastslå ut fra denne undersøkelsen, er at det er mørketall når vi ser på anmeldelser av hatkriminalitet. Denne konklusjonen kan vi også trekke på bakgrunn av samtaler med ulike organisasjoner som representerer de ulike gruppene, og også på bakgrunn av forskning i andre land som gir noen indikasjoner også på norske forhold. Vi kan imidlertid ikke si noe sikkert om størrelsen på mørketallene.

Vi vet ikke mye om det som ikke anmeldes, men noen indikasjoner har vi. I etterkant av 22.juli ga Antirasistisk senter ut en rapport "Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet 22.07.2011".⁸⁴ I denne rapporten gjengir de tre voldsepisoder og ni tilfeller av verbal trakassering/truende adferd. Historiene kommer etter dybdeintervjuer med 16 personer. Felles for dem er at episodene (med ett unntak) foregikk i Oslo umiddelbart etter at bomben smalt, og at de ikke er meldt til politiet. Ellers varierer de fra spark, slag, lugging og trusler med kniv, til stygge tilrop som "hva gjør dere i Norge".

Slik historiene er gjengitt i rapporten, går noen av dem inn under definisjonen av hatkriminalitet. Andre er mer utydelige, slik som episoden der en potensiell passasjer sa til drosjesjåføren "Jeg vil ikke kjøre med deg, jeg vil kjøre med en hvit". Dette er krenkende, men det er ikke nødvendigvis en straffbar handling. Men – episoder der slag og spark følges av klare rasistiske tilrop som "Dere skal få svi – ut av landet vårt", fremstår klart som hatkriminalitet og bør anmeldes.

6.3. Hvorfor velger noen å ikke anmelde hatkriminalitet?

Vi ser at årsakene som oppgis fra de som ikke har anmeldt hatkriminalitet, er svært like de årsakene som oppgis fra personer som ikke anmelder andre typer straffbare handlinger. Det som oppgis i dette kapitlet som grunner til ikke å anmelde hatkriminalitet, er dermed ikke unikt sammenlignet med fornærmedes situasjon i andre saker.

Det er likevel interessant å se på hvilke grunner som oppgis. I den nevnte rapporten fra Antirasistisk senter har de spurt om hvorfor man valgte å ikke gå til politiet, og begrunnelsene varierer. Noen ser ikke på anmeldelsene som alvorlige nok til å anmelde, og her kan nok noen av dem ha et poeng. Selv om sakene er alvorlige og krenkende, er ikke nødvendigvis alt som er alvorlig straffbart – og da per definisjon heller ikke hatkriminalitet. Andre ønsket ikke å gå til politiet, fordi politiet hadde viktigere ting å ta seg av denne dagen. Politiet hadde mye å gjøre i disse dagene, men noen av disse episodene kunne (burde) absolutt ha vært anmeldt. Noen sier at de tidligere har opplevd å ikke bli tatt på alvor av politiet, og/eller at saken uansett ville bli henlagt. De to siste påstandene er noe politiet må ta på alvor.

Det er viktig at alle som melder hatkriminalitet skal oppleve å bli tatt på alvor. Det skal ikke stilles spørsmålsteget ved hvorvidt dette er riktig å anmelde eller ikke – all opplevd hatkriminalitet skal tas på alvor. Dette kan imidlertid være en vanskelig balansegang. Et tenkt tilfelle (som likevel har mye til felles med faktiske hendelser): En mann er på vei hjem fra byen. Plutselig kommer to menn på ham bakfra mens de roper "jævla neger" og dytter kraftig til ham så han ramler og vrikker foten. De stikker, han får ikke summet seg før de er borte. Han kommer for å anmelde dette til politiet. I avhør kan han ikke gi en beskrivelse av mennene, ikke av klær, han vet kun når og hvor det skjedde. Dette er

⁸⁴ "Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet 22.07.2011" (2.versjon 19.07.2012).

ikke i et område med kamera. Etter en måned får han beskjed om at saken er henlagt. Han får et standardbrev om dette. Han opplever at politiet ikke har tatt saken på alvor, da han ikke har fått noen telefoner i ettertid av det første avhøret, – kun et brev om henleggelse.

For politiet er dette en sak som er vanskelig å etterforske. Han har ikke oppgitt vitner – og undersøkelser viser at det ikke er kameraer i området. Fornærmedes opplevelse når han får brevet om henleggelse, er at han får en bekreftelse på at politiet aldri har tatt ham på alvor.

Ekstra sterk er denne følelsen dersom han allerede ved anmeldelse har fått vite at denne saken nok blir henlagt. For politiet kan det være slik at den som tar i mot anmeldelsen ser at her kan det bli svært vanskelig å finne bevis. Vedkommende ønsker da kanskje å forberede anmelder på at det her kan bli henleggelse. Fornærmede hører det som at denne saken blir henlagt uansett. Det ligger noen kommunikasjonsutfordringer her.

Disse utfordringene gjelder ikke bare i mottak av saker men også ved eventuell henleggelse. Særlig i noen saker kan man med fordel ta kontakt med involverte og snakke om hvorfor saken ble henlagt, samt å forsikre fornærmede om at det er viktig for politiet at hatkriminalitet blir anmeldt.

Samtidig viser denne saken at politiet trenger at NGO'er⁸⁵, menigheter og andre ser at politiet til tider har en så og si umulig oppgave. Det vil også kunne ha stor betydning dersom politiet får hjelp til å formidle dette, slik at flere bidrar til å øke forståelsen av at en eventuell henleggelse ikke er ensbetydende med at politiet ikke tar slike saker på alvor.

Det er altså mange årsaker til at en person som er utsatt for hatkriminalitet velger å ikke anmelde, og vi skal nevne noen av dem. Mange av disse begrunnelsene for ikke å anmelde kjenner vi også fra voldssaker, voldtektsaker, trusselsaker, legemsfornærmelser, vinningssaker osv. Likevel skal vi nevne noen av begrunnelsene vi har fått gjennom blant annet våre samtaler med organisasjoner og religiøse miljøer⁸⁶:

Man kjenner vedkommende – det kan være en nabo, kollega eller medstudent, og man orker ikke belastningen med å anmelde. Særlig pekes det på at det kan ta lang tid for politiet å etterforske saken, og det å gå i samme klasse som vedkommende i denne usikre perioden er for vanskelig.

Man vet ikke at hatkriminalitet er noe som bør anmeldes, dvs. at man ikke kjenner til begrepet hatkriminalitet.

Den utsatte definerer ikke selv hendelsen som hatkriminalitet. Det at noen har sendt en melding på Facebook som er truende, oppleves som noe man må leve med, ikke noe man skal blande politiet inn i, det sees ikke som en kriminell handling. Særlig gjelder dette dersom man har noe kjennskap til hvem avsender kan være.

Den utsatte kjenner skam og vil ikke erkjenne selv at man er utsatt.

Redsel for represalier fra gjerningspersonen(e) gjør at man ikke anmelder.

Redsel for å ikke bli tatt på alvor – såkalt sekundær viktimisering – først opplever man overgrep, så er man redd for at for eksempel politi eller rettsvesen ikke vil tro deg, noe som vil oppleves som et nytt overgrep.

Man tenker at det nytter ikke uansett – ingenting vil skje – saken blir bare henlagt uansett.

Man orker ikke belastningen ved å gå videre med saken, man vil bare legge det bak seg og i alle fall ikke ta belastningen ved en evt. rettssak.

⁸⁵ Non-Governmental Organisations, på norsk- frivillige organisasjoner

⁸⁶ Bl.a. møte med de landsdekkende innvandrersorganisasjonene 13. februar 2012, møte med ressurspersoner fra ulike fagmiljø 20. og 27. april 2012, møte i Det mosaiske trossamfunn 29.01.2013, og deltakelse på Skeive dager juni 2012.

Man har ikke tillit til at politiet tar hatkriminalitet på alvor.

Man har negative erfaringer med politiet, eventuelt har et anstrengt forhold til politiet og vil derfor ikke anmelde.

Man er ikke åpen om sin seksuelle orientering og er redd for å bli "outet" ved en anmeldelse.

Papirløse flyktninger tør ikke kontakte politiet av redsel for å bli sendt ut av Norge.

I møte med tilreisende romfolk kom det tydelig frem at de ikke ville anmelde hatkriminalitet. For det første tror de ikke politiet vil gjøre noe, for det andre har de ikke adresse i Norge og hvordan skal politiet da få tak i dem – de vil ikke oppgi telefonnummeret sitt til et politi de overhodet ikke stoler på, og de er heller ikke uten videre interessert i at politiet skal få navnet deres. De fortalte om episoder der de ikke forstod hva som var sagt – men de ble spyttet på av forbipasserende mens de satt og tigget. De mener klart det er rasisme, men ingen av dem ville vurdere å gå til politiet med dette.⁸⁷

Dersom man har vært ruspåvirket kan det være vanskelig å huske nøyaktig hva som hendte.⁸⁸

Noen av disse forholdene er det vanskelig for politiet å gjøre noe med. For mange er det derfor viktig at organisasjoner som LLH, OMOD, ARS, NHF, FFO osv. kan støtte dem i en eventuell anmeldelsesprosess. Det kan også være en løsning for noen at skole eller arbeidsplass tar kontakt med politiet på vegne av dem.

Politiet kan likevel ta lærdom av disse punktene. For det første er det viktig hvordan personer som anmelder hatkriminalitet blir mottatt. For det andre er det av betydning at etterforskningen viser at sakene tas på alvor. For det tredje – dersom det blir en henleggelse, er det viktig hvordan politiet kommuniserer dette til den fornærmede, slik at det kommer fram at en henleggelse ikke er ensbetydende med at slike saker ikke blir tatt på alvor.

⁸⁷ Møte holdt i Frelsesarmeens lokaler 19. mai 2012, se også Frelsesarmeens rapport om tilreisende rom fra 2011, "I bønn for en bedre fremtid" og Antirasistisk senters rapport "Tilreisende rom i Oslo", 2012.

⁸⁸ Se blant annet Meland 2007:10.

7. Hvorfor blir saker henlagt?

I våre samtaler med organisasjoner og ressurspersoner går dette utsagnet igjen: "Sakene vil uansett bli henlagt". Dette medfører ikke riktighet. Vi hadde i 2012 saker som gikk til retten, det ble gitt forelegg, og saker er oversendt Konfliktrådet. Men flertallet av sakene ble henlagt, noe som vises i kapittel 9. Betyr det at politiet ikke tar sakene på alvor?

På samme måte som det er mange grunner til at noen velger å ikke anmelde, er det mange årsaker til at politiet ender opp med å henlegge hatkriminalitet-saker. Vi skal se på noen eksempler både fra rapporter og fra våre 2012 saker for å vise hvor komplisert dette er:

Antirasistisk senters rapport⁸⁹ har et interessant eksempel - hva hvis denne ble anmeldt:

En kvinne med bakgrunn fra et afrikansk land gikk gjennom byen (rett etter at bomben hadde gått av den 22. juli), sammen med en kollega fra Midtøsten. Da de gikk gjennom gatene var det mange som kom med stygge tilrop til dem av typen: "Hva gjør dere i Norge?". Spesielt gjaldt dette kollegaen fra Midtøsten. I den aktuelle situasjonen opplevdes dette som krenkende og truende, og vil derfor kunne anmeldes som hatkriminalitet.

Å finne gjerningspersonene i denne saken vil være så å si umulig når ingen av de to fornærmede kjente gjerningspersonene. Gatene var fulle av folk og det var en kaotisk og uoversiktlig situasjon. Likevel vil Oslo politidistrikt hevde at det er viktig å anmelde slike saker. Det kan være at vi finner gjerningspersonene ved hjelp av video og vitner, men uansett er det viktig - ikke bare for å få dømt gjerningspersonene, men for å få dokumentert at dette også var en del av helhetsbildet denne dagen. Det er også en måte å bidra til økt bevissthet hos politiet på at denne type saker finnes.

Et eksempel fra en sak i 2012 er en mann som opplever at naboene truer ham og hunden hans. Han mener det handler om at han har minoritetsbakgrunn og er homofil, og at naboene hans (de er alle beskrevet som etnisk norske) ikke tåler dette. Han anmelder to naboer i to ulike saker. Politiet tar mange avhør, både av fornærmede, hans samboer, og av flere naboer, av mistenkte og vitner. Naboer og vitner forteller i avhør at de opplever både fornærmede og hunden hans som truende. Ingen legger vekt på at fornærmede er homofil, noen av dem synes å ikke vite dette, de vet bare at han oppleves som truende. Flere av vitnene uttrykker at det er anmelder som burde vært anmeldt. I begge sakene, etter flere avhør, står ord mot ord og sakene er - etter mye arbeid, henlagt etter bevisets stilling. Vi har flere slike saker der ord står mot ord.

Så er det saker med ukjent gjerningsperson. Et eksempel er en mann som ble slått ned en kort stund etter at han hadde forlatt London Pub. Fornærmede kan ikke gi beskrivelse av gjerningspersonen da alt skjedde svært raskt, og det var ingen vitner til det som skjedde. Denne saken er registrert som hatkriminalitet, men vi kan heller ikke si sikkert om gjerningspersonen hadde fått med seg at vedkommende hadde vært på London Pub da det skjedde et stykke bortenfor og vi ikke har noen spor. Fornærmede mener imidlertid det må ha vært hatkriminalitet, og da registreres det selvsagt slik. Også i 2012 ble hatkriminalitet-saker henlagt med ukjent gjerningsperson. I flere av disse sakene er det tatt mange grep for å finne gjerningspersonen(e) uten at politiet har lyktes.

Mange av historiene om hatkriminalitet som vi har fått fortalt, både anmeldt og ikke anmeldte, berører et svært vanskelig område, og det er grensene for ytringsfrihet. Som

⁸⁹ "Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i regjeringskvartalet 22.07.2011" (2.versjon 19.07.2012)

nevnt i avsnittet om det norske lovverket, så er det straffelovens § 135a som omhandler hatefulle ytringer, og det er i saker som stiller spørsmål ved om det har foregått brudd på § 135a at grensene mellom hatkriminalitet og ytringsfrihet er trukket opp. Det er en omfattende debatt som nesten fortjener en egen rapport. Vi skal ikke ta den debatten her.⁹⁰ Vi skal bare kort slå fast at i 2012 har Oslo politidistrikt mottatt fire anmeldelser for brudd på strl. § 135a. Tre av dem er pr. februar 2013 ikke påtaleavgjort, den siste er henlagt.⁹¹

Noe av det som anmeldes, vil ikke være brudd på straffeloven. Det vil da formelt ikke være hatkriminalitet, men det vet vi ikke før saken er etterforsket. I Sverige skiller de som tidligere nevnt mellom Hatincidenter og Hatbrott, oversatt med hatkriminalitet og hattilfeller. I 2012 er det i Oslo politidistrikt én sak som er henlagt som intet straffbart forhold bevist. Vi har også én sak som er henlagt fordi det ikke er rimelig grunn til å undersøke om det er straffbart forhold.⁹² Dette vil kunne være hattilfeller selv om det ikke er hatkriminalitet.

I og med at vi vet at vi har mørketall, og at vi også vet at flere ikke anmelder fordi de er i tvil om det er straffbart eller ikke, er det viktig for Oslo politidistrikt å få frem at ved tvil kan man anmelde, så vil etterforskningen vise om det er et straffbart forhold eller ikke. Samtidig er det viktig å påpeke at det da kan komme en henleggelse med begrunnelse at her er det ikke funnet å være begått en straffbar handling. Det betyr ikke at politiet ikke ser at man kan ha opplevd noe rystende. Det betyr kun at krenkelsen man har opplevd ikke rammes av en straffebestemmelse. Det kan også, som vi har sett, falle inn under diskrimineringsloven. Man skal da kontakte Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Ved tvil om noe er en straffbar handling eller ikke kan man også kontakte LDO, som så vil kunne gi råd om hvorvidt saken skal anmeldes eller ikke.

Politiet ser tydelig at selv om en hendelse ikke anses som straffbar, kan hendelsen oppleves som svært vanskelig og krenkede for fornærmede. Det er en kommunikasjonsutfordring å få frem dette. Eksempler kan være noen av de uttalelsene som kommer på internett, for eksempel om jøder og muslimer, men også om kvinner og homofile. Politiet ser at mye av dette kan være veldig opprørende og krenkende, men det er ikke nødvendigvis et brudd på en straffebestemmelse, og dermed ikke en politisak – og dermed pr. definisjon ikke hatkriminalitet.

Oppsummert er det mange årsaker til at saker blir henlagt. Det kan ikke underslås at i noen saker kunne nok politiet ha gjort mer. Blant annet oppdaget vi ved gjennomgang av sakene til denne rapporten at i 2012 var syv saker henlagt på grunn av manglende saksbehandlingskapasitet. Det skal ikke skje, og påtaleseksjonen i Oslo politidistrikt har nå tatt tak i dette. Etter at dette ble påpekt høsten 2012, har det ikke vært foretatt noen henleggelser på grunn av manglende saksbehandlingskapasitet. I andre saker er det gjort et godt stykke arbeid, men sakene er likevel henlagt på grunn av manglende opplysninger om gjerningsperson, bevisets stilling eller fordi påtalebegjæringen er trukket.

Det som er klart, er at en henleggelse ikke er ensbetydende med at politiet ikke tar saken på alvor. I flere av sakene er det innhentet videoer. Vitner, fornærmede og mistenkte er avhørt opp til flere ganger, men likevel har man måtte henlegge som følge av utilstrekkelige beviser. Politiet må nok likevel se på hvordan man på en bedre måte kan kommunisere med fornærmede i forbindelse med en henleggelse. Tiden er nok

⁹⁰ Spesielt interesserte henvises til riksadvokatens materialsamling der § 135a saker som har blitt ført for retten de siste årene er samlet

⁹¹ Denne saken er kort fortalt at en kvinne mener seg overvåket av naboer og tidligere kollegaer, blant annet ved at de angivelig kobler seg til datamaskinen hennes og kontrollerer livet hennes via denne.

⁹² Dette er en sak der det fremkommer tydelig at mistenkte er under psykiatrisk behandling og forfølgelsen som beskrives må sees i lys av dette.

overmoden i forhold til å se på teksten på de standardiserte brevene som sendes ut. Man kan også vurdere om man, i alle fall i noen av sakene, skal sende egne brev til fornærmede, noe som i dag gjøres for eksempel i voldtektssaker. I noen tilfeller kan man også vurdere å ta en telefon til fornærmede for å forklare hvilke etterforskningssteg som er tatt. Dette for å unngå misforståelser mellom politiet og ofre for hatkriminalitet, misforståelser som lett kan spres og føre til at andre ofre velger å ikke anmelde.

8. Innsats mot hatkriminalitet

En nærliggende konklusjon etter det som nå er beskrevet, er at norske myndigheter, politiet, andre etater og det sivile samfunn må styrke innsatsen mot hatkriminalitet. Norge er gjentatte ganger kritisert for å gjøre for lite i forhold til hatkriminalitet. Norsk senter for menneskerettigheter har en omfattende gjennomgang av dette i sin siste årsrapport⁹³. De viser blant annet til at FNs torturkomité i 2012 anbefalte Norske myndigheter å sikre at diskriminering og hatefulle ytringer blir etterforsket systematisk, at tiltale tas ut og at gjerningspersoner blir straffeforfulgt. Også CERD⁹⁴ og ECRI⁹⁵ har uttrykt bekymring over innsatsen i Norge mot hatkriminalitet. Mer kan gjøres, men vi skal likevel si noe kort om de tiltak som er gjort de siste månedene i Oslo politidistrikt:

Møte med de landsdekkende innvandrersorganisasjonene for å få innspill til denne rapporten og forslag til videre arbeid mot hatkriminalitet i Oslo politidistrikt.

Møte med ressurspersoner som har jobbet lenge med temaet, for å få innspill til rapporten og videre arbeid i Oslo politidistrikt.

Undervisningsopplegget "Streets of Oslo" som blant annet så på hvordan man mest mulig profesjonelt skal ta i mot anmeldelser.

Undervisningsopplegget (piloten) "Bevissthet gir trygghet" som ser på profesjonalitet i møte med utfordringer knytte til minoritet/majoritet. Dette opplegget vurderes nå utrullert for flere ansatte.

"Rosa kompetanse" – et undervisningsopplegg for ansatte i Oslo politidistrikt i regi av LLH. Her er hatkriminalitet og mottak av anmeldelser/registrering et viktig tema.⁹⁶ Gjennomgang med påtale i forhold til riksadvokatens prioriteringer, samt undervisning om hva hatkriminalitet er.

Denne rapporten om hatkriminalitet skal presenteres på alle stasjoner og seksjoner for orden, forebygging, etterforskning, påtale og ansatte i vakta, samt for påtale sentralt. Flere ansatte i Oslo politidistrikt har også vært involvert i diskusjoner rundt dilemmaer i forbindelse med rapporten.

I tillegg har LLH og Det mosaiske trossamfunn opprettet nettsteder der man kan rapportere om hatkriminalitet, enten man har gått til politiet eller ikke. Dette er et svært viktig arbeid, ikke minst fordi det kan hjelpe den enkelte å få fortalt om det, men også fordi det kan gi oss en indikasjon på mørketall og hvorfor man velger å ikke gå til politiet med saken sin.⁹⁷

KRIPOS har også en egen side der de ønsker tips om rasistiske ytringer på nett: www.tips.kripos.no

⁹³ Årbok om menneskerettigheter i Norge 2012, Norsk senter for menneskerettigheter, side 33-39

⁹⁴ Committee on the elimination of racial discrimination, FN organ under høykommissæren for menneskerettigheter

⁹⁵ European Commission against Racism and Intolerance, Europarådets menneskerettighetsavdeling

⁹⁶ se www.llh.no/nor/hva_gjor_vi/rosa_kompetanse/

⁹⁷ LLHs side er www.ikkefinndegidet.no

DMTs side er www.dmt.oslo.no/no/meld_fra_om_antisemittisme

9. Anmeldte saker i Oslo i 2012, en gjennomgang

9.1 Metode

Data til denne rapporten er, som tidligere år,⁹⁸ laget på grunnlag av manuelle søk i analyseprogrammet PAL for STRASAK (straffesakssystemet). Uttrekket er gjort ved å ta ut anmeldelser og forhold med registreringsdato i 2012 som er kodet som ⁹⁹eller haket av som hatkriminalitet.

Som tidligere påpekt er det slik at man i Norge er avhengig av at politiet selv merker av en sak som hatkriminalitet i BL. Vi har ikke autosøk, som de har i Sverige. Registrering kan skje på to måter. Enten hakes det av for hatkriminalitet når anmeldelsen registreres første gang. Dersom dette ikke er gjort, kan ansvarlig jurist hake av på et senere tidspunkt.

Alle saker er gjennomgått, det vil si at alle dokumenter er lest i alle saker. Det er sett på om de sakene som er haket av for hatkriminalitet faktisk er hatkriminalitet, eller om det er feilregistrert i BL.¹⁰⁰ Vi sitter etter dette igjen med 47 anmeldelser på hatkriminalitet i 2012.¹⁰¹

Anmeldelser viser til unike saksnummer, mens forhold viser til personer (fornærmede og gjerningspersoner). Forhold viser altså til sammenhengen mellom anmeldelse og person. Dette innebærer at dersom det er registrert flere fornærmede eller gjerningspersoner i en og samme anmeldelse, så regnes dette som ett forhold for hver av de fornærmede, eller for hver av gjerningspersonene. Der annet ikke er oppgitt er det tatt utgangspunkt i fornærmedes forklaring. Det er i 2012 totalt 48 fornærmede og 53 gjerningspersoner. Av de 53 gjerningspersonene er 33 kjente og 20 er ukjente.

Vedrørende begrepet gjerningsperson, så er det viktig å presisere at dette brukes om personer som har status som mistenkt, siktet eller domfelt. Mindretallet av de som omtales som gjerningspersoner i denne rapporten er dømt for handlingen på det tidspunktet uttrekket ble foretatt, som var 29. januar 2013.

Av og til kan en anmeldelse inneholde påstand om hatkriminalitet ut fra flere kategorier, eksempelvis etnisitet og seksuell orientering. Vi har i disse tilfellene valgt hovedkategori etter det mest fremtredende grunnlaget i saken.

⁹⁸ Se Meland 2007, POD-rapport om hatkriminalitet. Metoden i denne rapporten har hentet mye fra metodekapittelet i Meland sin rapport

⁹⁹ strl. § 135a er en kode som tilsier hatkriminalitet, det samme gjelder strl. § 349a

¹⁰⁰ Ved uttrekket fikk vi frem 57 anmeldelser. Etter gjennomlesing ble det klart at 11 av disse var feilkodet

¹⁰¹ Dersom det finnes eventuelle anmeldelser mot ansatte i Oslo politidistrikt for en hendelse begått i tjenesten, vil disse ikke være inkludert i vår statistikk da slike saker blir sendt til spesialenheten.

9.2 Antall saker og grunnlag

Totalt er det 48 forhold som er kodet som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt i 2012. Som tidligere nevnt er det grunn til å tro at dette er et minimumstall, og at mørketallene kan være høye. Til sammen fordeler sakene seg slik på de ulike kategoriene:

Tabell 1. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter kategorier

Kategori	Antall
Funksjonsevne	1
Politisk	4
Etnisitet	22
Religion	6
Seksuell orientering	15
Totalt	48

Etnisitet og seksuell orientering er de største kategoriene. Dette sammenfaller med tidligere år, og det stemmer også godt overens med tendensen i andre land som Sverige og Storbritannia.

I tillegg til de 5 hovedkategoriene, er det delt inn i underkategorier. Dette gjelder for kategoriene etnisitet, seksuell orientering og religion. Neste tabell ser på underkategorier/etnisitet:

Tabell 2. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter kategorien etnisitet, med underkategorier

Underkategori Etnisitet	Antall
Afrika	5
Asia	3
Midt-Østen ¹⁰²	10
Europa	1
Antisemittisme	1
Antisiganisme	2
Totalt Etnisitet	22

Her er det tatt utgangspunkt i fornærmedes landbakgrunn som så er gruppert i kontinent. I tillegg vil antisemittisk¹⁰³ og antisigansk¹⁰⁴ hatkriminalitet falle inn under denne kategorien. Vi velger å bruke kontinent som kategori og ikke skrive for eksempel "afrofobisk" slik de gjør i Sverige. Dette fordi det i våre saker ikke er grunnlag for å nødvendigvis si at gjerningspersonen hadde afrofobisk motiv – ofte handler det om at det er blitt sagt noe om "utlendinger" generelt – for eksempel "såne som deg burde dra ut av landet", ikke dermed spesifisert om det betyr at det er afrikanere vedkommende ikke liker. Det er ofte mer nærliggende å tolke at det er "innvandrere generelt" mistenkte mener. Likevel kan det være interessant å dele inn i kontinent, blant annet for å se om andelen fornærmede med bakgrunn fra ulike kontinent vil endre seg over tid.

¹⁰² Midt-Østen er definert som Tyrkia og statene på den arabiske halvøy, samt Iran og Irak

¹⁰³ Det Mosaiske Trossamfunn m.fl. har lenge vært opptatt av at politiet må synliggjøre at antisemittisme er en egen form for hatkriminalitet, og det gjøres ved denne inndelingen.

¹⁰⁴ Antisiganisme står for rasisme rettet mot rom-folk, herunder nordisk rom, som var tilfelle for våre to anmeldelser i 2012, se Rosvoll & Bieleberg 2012.

Det som har vært mest fremme i media det siste året, hatkriminalitet mot jøder og romfolket, er det som avspeiler seg minst i politiets anmeldelser. Dette kan ha mange årsaker – en av dem kan være at de som opplever dette ikke har tillit til politiet, og derfor ikke anmelder. Men det kan også være slik at politiets tall kan speile noe av de faktiske forhold: At i antall er det personer med asiatisk og afrikansk bakgrunn som opplever mest hatkriminalitet i Oslo. Det vil kunne være tilfelle, da antall jøder og rom i Oslo er svært lite, sammenlignet med antall personer med afrikansk og asiatisk bakgrunn. I og med at politiets tall er små vil imidlertid eventuelle årsaksforklaringer bli spekulasjoner. En annen faktor er at hatkriminalitet ofte vil ramme gruppen og ikke bare individet, og slik sett kan man si at hatkriminalitet kan tenkes å ramme sterkere når det skjer overfor en med gruppetilhørighet i en liten gruppe, da resten av gruppen lett vil høre om det og kjenne seg berørt. Anmeldelsestall kan dermed bare si noe om nettopp anmeldelser, og ikke fullt ut hvordan det rammer og hvem som rammes – direkte og indirekte.

Tallene på religiøs hatkriminalitet er små, men samtlige saker berører islam.

Tabell 3. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter kategorien religion, med underkategorier

Underkategori religion	Antall
Islam	4
Islamkritisk	2
Totalt religion	6

Islamkritisk er en kategori hvor det foreligger to forhold. Begge fornærmede har uttalt seg kritisk mot islam og deretter opplevd trusler. Tre av sakene i underkategori "Islam" gjelder personer som opplever seg utsatt for hatkriminalitet fordi de er muslimer. Én sak gjelder telefontrusler mot en familie fordi de ikke følger islam. Det er ingen forhold på andre religioner enn islam – eksempelvis har Oslo politidistrikt ingen såkalte kristofobiske¹⁰⁵ hatsaker registrert i 2012.

Seksuell orientering er delt inn i tre undergrupper:

Tabell 4. Antall forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter kategorien Seksuell orientering, med underkategorier

Underkategori Seksuell orientering	Antall
Homofil/Lesbisk	8
Homofil/etnisitet	7
Trans	0
Totalt Seksuell orientering	15

Selv om det i 2012 ikke er noen forhold på trans, så er dette satt opp som egen underkategori. Det kunne vært en egen hovedkategori, men vi har i år ingen saker på trans og det føres derfor opp som en underkategori her. Årsaken til at det nok bør være en egen hovedkategori på sikt er at det da tydeliggjøres at trans er knyttet til identitet og ikke til seksualitet.

Vi har syv saker der fornærmede mener seg utsatt for hatkriminalitet fordi man er homofil og har en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Fornærmede i disse sakene mener at motivet ligger i en kombinasjon av fornærmedes seksuelle orientering og etnisitet. Det

¹⁰⁵Se Brå 2012: 46 for nærmere definisjon.

er likevel plassert under homofobisk hatkriminalitet da det er dette motivet som av fornærmede fremheves som det dominerende, og ikke etnisitet. En av de fornærmede i undergruppe homofil/etnisitet har anmeldt fire forhold, en annen to forhold. Det er altså tre fornærmede i disse syv sakene. Det er primært menn som anmelder seksuelt orientert hatkriminalitet. I de 15 sakene er det kun én kvinnelig fornærmet.

9.3 Type lovbrudd

Følgende kriminalitetstyper er registrert i hatkriminalitet-sakene i Oslo i 2012:

Tabell 5. Gruppert lovbrudd i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012

Kriminalitetstype	Totalt
Skadeverk	2
Vinning	2
Vold	35
Annen	9
Totalt	48

De fleste sakene er registrert som vold. Dette stemmer godt overens med POD sine tall, som vist tidligere. Disse anmeldte tallene sier ikke nødvendigvis noe om de faktiske tallene. Det kan være at man lettere anmelder vold enn skadeverk, fordi man selv opplever dette som mer alvorlig, men også fordi politiet allerede har vært involvert i noen av disse sakene og bedt en om å anmelde. Dette viser altså kun hvilke saker som er anmeldt og ikke nødvendigvis de faktiske forholdstall for hatkriminalitet på lovbrudd.

Det kan være interessant å se nærmere på de faktiske statistikkgruppene for blant annet å si mer om kategorien vold:

Tabell 6. Type lovbrudd, fordelt på statistikkgrupper, i forhold registrert som hatkriminalitet, Oslo politidistrikt 2012

Statistikkgruppe	Totalt
Trusler, diverse (§ 227)	10
Trusler, kniv (§ 227)	1
Legemsfornærmelse (§ 228,1.ledd)	15
Legemsbeskadigelse (§ 229)	8
Legemsfornærmelse m/skadefølge (§ 228,2.ledd)	2
Ran (§ 267)	1
Skadeverk bil/motorsykkkel/moped (§ 291)	2
Telefonsjikane (§ 390a)	1
Skremmende/plagsom/hensynsløs adferd	3
Drosje, ikke betalt (§ 402)	1
Rasediskriminering (§ 135a)	4
Totalt	48

De to største statistikkgruppene er trusler og legemsfornærmelser. I Oslo politidistrikt sin forrige voldsundersøkelse fra 2009 hadde ca 50 % av de fornærmede oppsøkt lege. I den undersøkelsen ble vold definert som § 228 1. og 2. ledd, samt § 229. I forholdene som er registrert som hatkriminalitet i Oslo i 2012 på disse statistikkgruppene, hadde 14 av 25

fornærmede oppsøkt lege, altså litt over 50 %. Antall som har oppsøkt lege sammenfaller altså med voldsundersøkelsens tall.

I neste tabell ser vi på hvordan statistikkgruppene fordeler seg på de ulike kategoriene:

Tabell 7: Statistikkgrupper, fordelt på kategori, i forhold registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012

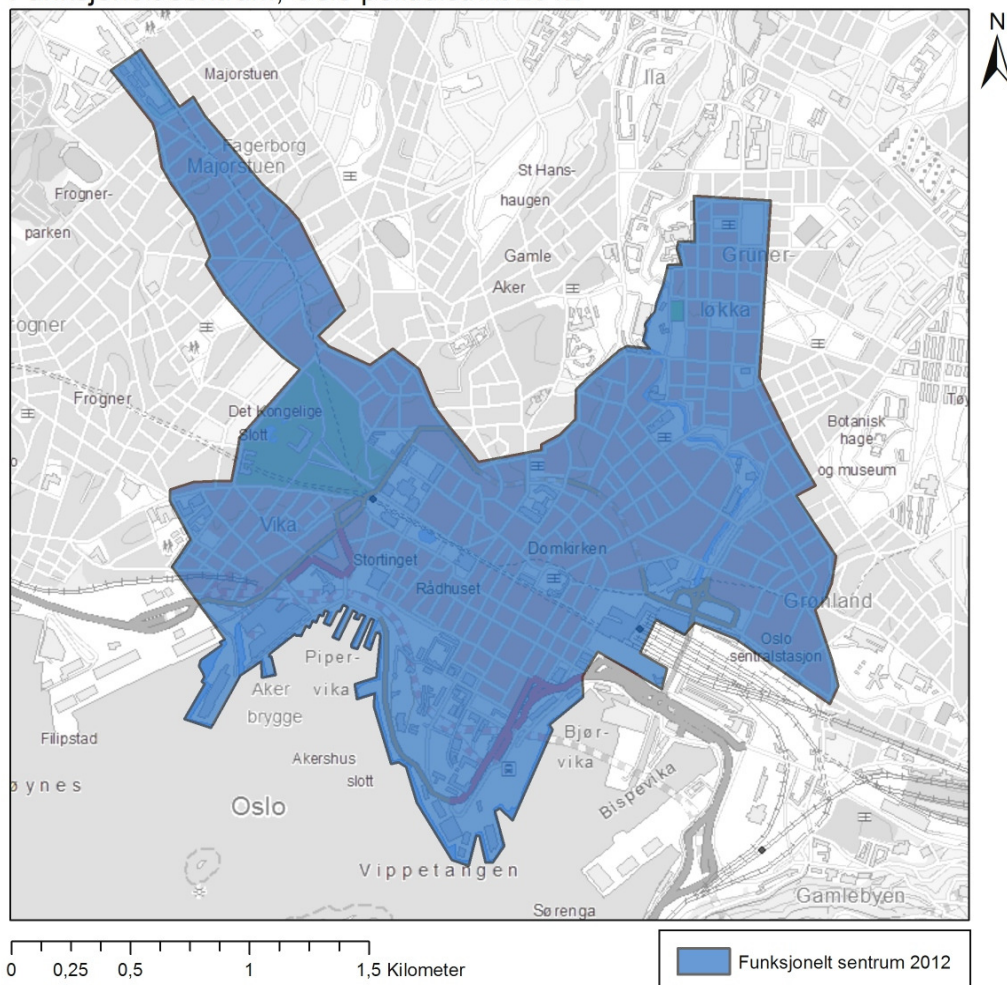
Statistikkgruppe	Funksjons- evne	Politisk	Etnisitet	Religion	Seksuell orientering	Totalt
Trusler, diverse (§ 227)		1	2	2	4	9
Trusler, kniv (§ 227)					1	1
Legemsfornærmelse (§ 228,1.ledd)			7	1	7	15
Legemsbeskadigelse (§ 229)		1	6		1	8
Legemsfornærmelse m/skadefølge (§ 228,2.ledd)		1			1	2
Ran (§ 267)					1	1
Skadeverk bil/motorsykkkel/moped (§ 291)			2			2
Telefonsjikane (§ 390a)				1		1
Skremmende/plagsom/hensynsløs adferd			2	1		3
Drosje, ikke betalt (§ 402)			1			1
Rasediskriminering (§ 135a)		1	2	1		4
Diskriminering, legning, leveform, orientering (§ 135a)	1					1
Totalt	1	4	22	6	15	48

Både i kategoriene etnisitet og seksuell orientering, som er de største kategoriene, er det flest anmeldelser på legemsfornærmelser. Ellers er det lite som peker seg ut. Igjen må de lave tallene påpekes, noe som gjør det vanskelig å trekke klare konklusjoner.

9.4 Åsted

De anmeldte forholdene er ganske likt fordelt mellom sentrum og ytre by. I denne rapporten er sentrum definert slik¹⁰⁶:

Funksjonelt sentrum, Oslo politidistrikt 2012

¹⁰⁶ Kartet er laget av Tyr Steffensen, analytiker på Sentrum politistasjon, Oslo politidistrikt

I tillegg til inndelingen i "sentrum" og "ytre by" er "medier" definert som et åsted. Med medier menes sosiale medier, internett, aviser, men også telefon og brev er definert inn i denne kategorien:

Tabell 8: Åsted for saker kodet eller markert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter gruppert åsted og underkategori åsted

Gruppert Åsted	Beskrivelse Åsted	Totalt
MEDIER	brev	2
	facebook	2
	internett	2
	mail	1
	telefon	2
Totalt medier		9
SENTRUM	Religiøs bygning	1
	sentrum	10
	taxi sentrum	1
	utested sentrum	9
Totalt sentrum		21
YTRE BY	bosted	10
	skole	1
	jobben	1
	taxi ytre by	2
	ytre by	4
Totalt ytre by		18
Totalt		48

Medier er åsted i ca 20 % av sakene. Det er ikke noen av kategoriene som peker seg spesielt ut, men det er interessant at 10 av sakene – altså ca 20 %, skjer der hvor fornærmede bor¹⁰⁷. Ytterligere ca 20 % av sakene, ni saker, har skjedd i tilknytning til utelivet, rett utenfor et utested. Kun et forhold er registrert på skole og det er også kun et forhold som er registrert på arbeidssted. De vanligste åstedene for anmeldt hatkriminalitet er altså via brev/nett/telefon, ved utesteder og ved bopel.

¹⁰⁷ Langt de fleste sakene er rett utenfor bopel, men vi har også saker som har skjedd inne i fornærmedes leilighet.

9.5 Gjerningsperson og fornærmede

9.5.1 Relasjon

Hva slags relasjon har fornærmede og mistenkte i de anmeldte hatkriminalitet-sakene? Under har vi sortert relasjonen dem i mellom:

Tabell 9: Relasjon mellom fornærmede og gjerningspersoner i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012

Relasjon	Antall
Institusjon	1
Medelever	1
Kollegaer	2
Naboer	9
Kunderelasjon ¹⁰⁸	5
Ukjente ¹⁰⁹	23
Ytre bekjente	6
Påtale	1
Totalt	48

I 23 av de 48 forholdene av sakene var fornærmede og gjerningsperson ukjente for hverandre. Med det menes mer presist at gjerningspersonen er helt ukjent for fornærmede. Dette gjelder for så vidt i flere saker, som i kunderelasjonene, der fornærmede og gjerningsperson også er ukjente for hverandre, men kunderelasjonen er likevel spesifisert i stedet for å plassere disse anmeldelsene inn i kategori ukjente. Kategorien "ytre bekjente" ble nødvendig fordi man da ikke er helt ukjente for hverandre. Et eksempel kan være at fornærmede mener å ha sett gjerningspersonen før, men vet ikke noe om ham – heller ikke navn eller i hvilken by vedkommende bor eller hvor de har sett hverandre tidligere.

9.5.2 Kjønn

Vedr kjønn er fordelingen slik:

Tabell 10: Antall fornærmede og kjente gjerningspersoner i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter kjønn

	Kvinne	Mann	Org	Politi ¹¹⁰	Totalt
Fornærmet	12	29	2	1	44 ¹¹¹
Gjerningsperson	7	23			30 ¹¹²

Det er altså langt flere menn enn kvinner både blant gjerningspersoner og fornærmede i de anmeldte sakene. Vi presiserer at dette ikke nødvendigvis gjenspeiler virkeligheten. I Storbritannia har de opprettet en egen "Helpline for victims of Islamophobia". Denne viser at det primært er kvinner som rapporterte om overgrep:

¹⁰⁸ I kunderelasjon inngår kategoriene sjåfør/passasjer, vokter/gjest

¹⁰⁹ Andelen ukjente gjerningspersoner er særlig stor der sosiale medier er oppgitt som åsted

¹¹⁰ Politiet har opprettet anmeldelse, det betyr altså ikke at politiet er den fornærmede part

¹¹¹ Årsaken til at totalen her er 44 og ikke 48 fornærmede er at to av de fornærmede har levert inn flere anmeldelser.

¹¹² Årsaken til totalen her er 30 er at 3 av gjerningspersonene har flere forhold på seg

"The majority of Muslims physically attacked, harassed or intimidated because of their faith are women, according to the first results from the UK's official helpline for victims of Islamophobia. More than 630 incidents were logged during the first 12 months of the helpline, launched in an attempt to quantify the scale and nature of anti-Muslim violence in Britain. Some of the most egregious attacks recorded include a family being forced from their Nottinghamshire home, a five-year-old girl knocked over by a hit-and-run driver and a Somali lady who had dog faeces placed on her head by a white man while shopping in south London. The attacks, collated by the helpline, Tell MAMA (Measuring Anti-Muslim Attacks), show that Muslim women were targeted in 58% of all incidents."¹¹³

Det kan være mange forklaringer på at menn er overrepresentert i osloanmeldelsene i 2012. Det kan selvsagt være slik at menn oftere opplever hatkriminalitet i Oslo, men det kan også være slik at de lettere anmelder denne typen saker, eller at Oslopolitiet mottar en type hatkriminalitet-saker som oftere involverer menn. Dette er det dessverre ikke nok informasjon om.

9.3.3. Rus

I 2012-anmeldelsene i Oslo ser vi følgende om bruk av rusmidler i hatkriminalitet-saker:¹¹⁴

Tabell 10: Antall fornærmede og kjente gjerningspersoners påvirkning i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, fordelt på fornærmede og gjerningspersoner

	Alkohol	Narkotika	Påvirket, uten spesifisering	Ikke ruset	Ikke oppgitt
Fornærmet	3	1	6	34	8
Gjerningsperson	9	1	2	11	2

Av de fornærmede som sier de er ruspåvirket har tre oppgitt alkohol, én har oppgitt narkotika og seks sier de var ruspåvirket uten å spesifisere dette nærmere. Flertallet oppgir altså å ikke ha vært ruspåvirket da hendelsen inntraff.

Av gjerningspersonene har ni vært ruset på alkohol, en på narkotika og to har vært ruspåvirket uten at det er spesifisert nærmere.¹¹⁵

Igjen – dette er så små tall at vi vanskelig kan trekke konklusjoner. Det er imidlertid interessant er at mange fornærmede i anmeldte hatkriminalitet-saker ikke har vært ruspåvirket. Det er vanskelig å si noe særlig om hvorfor det er slik, men én faktor kan være, slik som nevnt tidligere, at mange som har opplevd hatkriminalitet og vært ruspåvirket da det skjedde, ikke vil anmelde.

¹¹³ <http://www.guardian.co.uk/uk/2013/mar/09/muslim-helpline-faith-attacks-women>

¹¹⁴ Vi har tidligere nevnt at noen fornærmede og gjerningspersoner opptrer i flere anmeldelser. Vi har her sett på ruspåvirkning hos både fornærmede og gjerningsperson i hver anmeldelse

¹¹⁵ Her har vi både tatt med der mistenkte selv har oppgitt rus, men også tilfeller der fornærmede har beskrevet personen som "full", "rusa" eller lignende. Dette er derfor noe usikre tall

9.5.3 Landbakgrunn¹¹⁶

Vedrørende landbakgrunnen til de involverte, så grupperes dette i kontinent. Det er fordi det er så få personer involvert– ofte kun én fra det aktuelle landet, og noen av landene har få representanter i Norge. Det vil derfor være nødvendig med kontinentinndeling for å sikre anonymiteten til de involverte:

Tabell 11: Antall fornærmede og kjente gjerningspersoner i anmeldelser registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter landbakgrunn

Landbakgrunn	Fornærmede	Kjente gjerningspersoner
Afrika	10	5
Asia utenom Midt-Østen	7	2
Midt-Østen	10	2
Europa utenom Norge	4	1
Norge	10	20
Annet ¹¹⁷	3	
Totalt	44 ¹¹⁸	30 ¹¹⁹

De fleste fornærmede har landbakgrunn fra land utenfor Norge, mens de fleste kjente gjerningspersoner har landbakgrunn fra Norge. Her er det imidlertid på sin plass å påpeke at i hele 20 forhold er gjerningspersonene er ukjente (over 40 % av forholdene).

Slik fordeler de fornærmede seg på de ulike kategoriene, etter landbakgrunn:

Tabell 12: Antall fornærmede i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter landbakgrunn og kategori

Kategori	Afrika	Asia utenom Midt-Østen	Midt-Østen	Europa utenom Norge	Norge	Annet	Totalt
Funksjonsevne						1	1
Politisk			1		2	1	4
Etnisitet	7	6	5	3		1	22
Religion	1	1	1		3		6
Seksuell orientering	2		3	1	5		11
Totalt	10	7	10	4	10	3	44

For fornærmede går landbakgrunn utenfor Norge igjen i samtlige kategorier, også i kategorien seksuell orientering der halvparten av de fornærmede har landbakgrunn fra andre land enn Norge.

¹¹⁶ Vi følger SSB sin definisjon av innvandrerbakgrunn: At man selv er født i utlandet av utenlandske foreldre, eller at man selv er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Er dette tilfelle oppføres man med eget eller foreldrenes fødeland når vi nå ser på landbakgrunn. Flere av de med bakgrunn utenfor Norge vil ha norsk statsborgerskap, men særlig for fornærmede under kategori etnisitet vil landbakgrunn være relevant variabel å trekke inn.

¹¹⁷ Annet er saker politiet og organisasjoner har anmeldt

¹¹⁸ To fornærmede har anmeldt flere saker.

¹¹⁹ Blant gjerningspersonene er det tre personer som har to saker hver.

Det er mindre spredning på samme inndeling for kjente gjerningspersoner:

Tabell 13: Antall kjente gjerningspersoner i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, etter landbakgrunn og kategori

Kategori	Afrika	Asia utenom Midt-Østen	Midt-Østen	Europa utenom Norge	Norge	Total
Politisk			1			1
Etnisitet		1	1	1	13	16
Religion	2	1			2	5
Seksuell orientering	3				5	8
Total	5	2	2	1	20	30

I alle kategorier med unntak av religion har flertallet av de kjente gjerningspersonene bakgrunn fra Norge. Imidlertid igjen – tallene er så små at eventuelle forsøk på årsaksforklaringer kun vil bli spekulasjoner.

9.6. Hva skjer med sakene

Som nevnt tidligere så er det mange påstander rundt behandlingen av hatkriminalitet-sakene. "Det nytter ikke å anmelde – politiet gjør ikke noe likevel", er en som ofte høres. Er det slik? Blir alle saker henlagt?

Tabell 14: Status¹²⁰ i saker i registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt i 2012, etter kategorier

	Funksjons- evne	Politisk	Etnisitet	Religion	Seksuell orienterin g	Totalt
Avgjørelser						
Henleggelser		3	14	3	10	30
Positive påtaleavgjørelser			3	1	3	7
Ikke påtaleavgjort per 12.02.13	1	1	5	2	2	11 ¹²¹
Totalt	1	4	22	6	15	48

Som vist i tabellen er det kun 7 positive påtaleavgjørelser. Hele 30 av sakene er henlagt, og 11 av sakene var ikke påtaleavgjort da uttrekket ble foretatt. I 10 av disse 11 sakene er det oppført mistenkt/siktet. Tallene krever en forklaring. Hvorfor blir så mange saker henlagt? Er det fordi politiet ikke gjør noe i disse sakene?

¹²⁰ Pr.12.02.1013

¹²¹ 10 av sakene som Ikke er påtaleavgjort pr. 12.02.1013 har mistenkt/siktet

Følgende tabell er delt inn i henleggelser med ukjent og hendelser med kjent gjerningsperson.

Tabell 15: Reaksjonstabell etter saksnivå og gjerningsperson i saker registrert som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2012, pr 12.02.2013

Reaksjoner - saksnivå ¹²²	2012
Henleggelser med ukjent gjerningsperson	
Henlagt fordi påtalebegjæringen er trukket tilbake	1
Henlagt grunnet mangel på opplysning om gjerningsmann	8
Henlagt på grunn av manglende saksbehandlingskapasitet	5
Henlagt mangel på bevis	1
Avgjort utenfor straffesak	1
Reaksjoner - gjerningsperson	
Henleggelser med mistenkt/siktet	
Henlagt på grunn av bevisets stilling	12
Henlagt, intet straffbart forhold bevist	1
Henlagt, ikke rim. grunn undersøke om det er straffbart forhold	1
Henlagt på grunn av manglende saksbehandlingskapasitet	2
Positive påtaleavgjørelser, siktet	
Forelegg	1
Tiltalebeslutning	2
Påtaleunntatelse	1
Konfliktråd	2
Prosessøkonomisk påtaleunntatelse	1

I 16 av henleggelsene har vi ikke kjent gjerningsperson. Mulige årsaker til dette er drøftet i kapittel 7. I 14 av forholdene som er henlagt har det vært kjent gjerningsperson, men det er henlagt på bevisets stilling, eventuelt intet straffbart forhold. Det er her grunn til å påpeke at i flere av de henlagte sakene er det utført betydelig arbeid. Mange avhør er tatt og bevis er innhentet. Det gjelder imidlertid ikke i alle sakene. Som vist her er til sammen syv saker henlagt med manglende saksbehandlingskapasitet. Dette skal ikke skje på prioriterte områder, og som nevnt i kapittel 7 ble dette påpekt høsten 2012. Etter denne påpekningen er ingen saker henlagt med kode manglende saksbehandlingskapasitet.

Det stemmer altså ikke at politiet ikke gjør noe. I flere av sakene er det nedlagt et betydelig arbeid, men det er rom for forbedring i behandlingen av hatkriminalitet-saker i Oslo politidistrikt.

Arbeidet med forbedringer er igangsatt og må fortsette.

¹²² I disse sakene er det ingen mistenkt/siktet, dvs. gjerningspersonen er ukjent når saken er henlagt

LITTERATURLISTE

Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) Hatbrott 2011, Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv. (Rapport 2012:7) Stockholm

Chakraborti, Neil & Garland, Jon (2009): Hate Crime. Impact, Causes and Responses, Sage publications. Los Angeles.

Denne, Christianna K (2012): Tilreisende rom i Oslo. Antirasistisk senter. Oslo

Haarr, Anne Gerd Grimsby og Partapuoli, Kari Helene (2012): Om trakassering av muslimer og innvandrere etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet 22.07.2011, Antirasistisk senter. Oslo.

Hall, Nathan (2005): Hatecrime. Willian Publishing. Devon.

Hate Crime Guidance Manual. Association of Chief Police Officers in Scotland (ACPO) (2010) Inverness.

Haugsvær, Knut et al (2011): I bønn for en bedre fremtid Oslo. Frelsesarmeen.

Larsson, Stieg (2007): Menn som hater kvinner. Gyldendal, Oslo.

Meland, Pål (2007): Hatkriminalitet – kriminalitet motivert av hat og fordommer. Oslo politidistrikt. Oslo.

Meland, Pål (2009): Hatkriminalitet – anmeldelser registrert i 2007. POD og OPD. Oslo

Norsk senter for menneskerettigheter (2013): Årbok om menneskerettigheter i Norge 2012. Det juridiske fakultetet, UiO, Oslo.

Politidirektoratet (POD) 2013 Kommenterte Strassak-tall 2012, Oslo

Riksadvokaten. Materialsamling hatkriminalitet Straffeloven § 135a

Riksadvokaten. Ra 2012-00509 690 (Rundskriv nr. 1/2012)

Rosvoll, Maria & Bielenberg, Natasha (2012): Antisiganisme, stereotypier og diskriminering av rom, HL-senterets temahefte nr.14, Senteret for Studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Oslo.

Vepsens faktahefter nr 1 2013, Vepsens årsrapport, Hatgrupper 2012, Vepsen. Oslo.

Internettsider/medier:

SVT Uppdrag granskning (2013 SVT1 6. februar). Hentet 20.2.2013.

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7951553>. Hentet 20.2.2013.

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Artikkel "Hatkriminalitet mor funksjonshemmede". Hentet 13.2.2013

<http://www.ldo.no/no/ombudet/Nyheter/Arkiv/Nyheter-i-2012/Hatkriminalitet-mot-funksjonshemmede/>

The Federal Bureau of Investigation. Hatkrimrapport for USA, 2011. Hentet 14.2.2013.
www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/hate-crime/2011

The Home Office. Hatkrimrapport for UK, 2011. Hentet 14.2.2013.
www.homeoffice.gov.uk/crime/hate-crime/
www.copfs.gov.uk/About/Departemental-overview/diversity/racist-crime/race-index

Det danske Kriminalpræventive Råd. Informasjonsside om hatkriminalitet i Danmark, inneholder blant annet definisjon på hadforbrydelser. Hentet dato 15.2.2013.
<http://www.dkr.dk/hadforbrydelser>

Meddelelse 2/2011 av 14 sept. fra den danske Rigsadvokaten: Behandlingen af sager om overtrædelse af straffelovens § 266 b, lov om forbud mod forskelsbehandling på grund av race mv., og sager, hvor der er spørgsmål om anvendelse af straffelovens § 81, nr 6. Hentet 15.2.2013.
www.rigsadvokaten.dk/media/RM_2-2011.pdf

<http://www.guardian.co.uk/uk/2013/mar/09/muslim-helpline-faith-attacks-women>.
Hentet 8.4.2013

For videre lesing:

Awan, Imran & Blakemore, Brian: Policing cyber Hate, Cyber threats and Cyber Terrorism, Ashgate 2012

OSSE sitt program for opplæring av politifolk i hvordan oppdage, etterforske og forstå hatkriminalitet: Training against hate crime for law enforcement.
<http://www.osce.org/odihr/94898?download=true>

Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner, Om "Rosa kompetanse"-prosjektet. www.lh.no/nor/hva_gjor_vi/rosa_kompetanse/

Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Nettsted der en kan anmelde hatkriminalitet mot lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.
www.ikkefinndegidet.no

Det mosaiske Trossamfund. Nettsted der en kan anmelde hatkriminalitet mot jøder.
www.dmt.oslo.no/no/meld_fra_om_antisemittisme

Informasjonssider om hatkriminalitet i Danmark
www.stophadforbrydelser.dk

Den svenske diskrimineringsbyrå. Hatbrottsprosjektet i Uppsala
www.diskrimineringsbyran.se